

نقش روستاییان در انقلاب اسلامی ایران

محمد مهدی ضیاء‌نوشین*

چکیده

موضوع مقاله پیش رو بررسی نقش روستائیان در پیروزی انقلاب اسلامی ایران است. متأسفانه هنوز مطالعات و پژوهش‌های جدی و عمیق در خصوص نقش روستاییان در فرایند انقلاب اسلامی صورت نگرفته است. اینکه جامعه روستایی با تمام تنوع و ویژگی‌ها و ساختارهای محیطی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در جریان انقلاب چه واکنش‌هایی از خود نشان داده است. مطالعات محدودی که در زمینه نقش جامعه روستایی در واقعه مهم انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ صورت گرفته است بیشتر معطوف به نوعی اظهار نظرها و بیان دیدگاه‌های کلان سیاسی - تاریخی از جامعه روستایی در فرایند انقلاب اسلامی و به صورت موردی و محدود بوده است. در این مقاله نویسنده تلاش کرده است نشان دهد مطالعات اریک هوگلاند، موریو اونو (Morio Ono)، خسرو خسروی، آبراهامیان، احمد اشرف، باقر مؤمنی، مک دانیل، فرهاد کاظمی، لمبتون، آلن بیل و... هریک از زوایای به خصلت سیاسی و انقلابی و کنش - واکنش روستاییان نسبت به انقلابها پرداخته‌اند اما درباره انقلاب اسلامی دیدگاه‌های آنها به دلیل دسترسی نداشتن کافی به مستندات، چندان دقیق نبوده است. زیرا در مطالعات آنها بر نوعی نقش منفعلانه و نگاه‌های محافظه کارانه جامعه روستایی و تأثیرگذاری اندک روستاییان در انقلاب اسلامی ۵۷ تأکید و ادعا شده است که دهقانان ایرانی انقلابی نبودند. در حالی که یافته‌های پژوهشی نویسنده نشان می‌دهد که حضور کم و بیش روستاییان در جریان انقلاب اسلامی قابل تردید نیست اما این حضور در سراسر کشور به یک شکل و به یک اندازه نبوده است. در بعضی مناطق حضور هم‌جهانبه در خود روستا بوده و در بعضی مناطق روستائیان به مراکز شهری می‌آمدند و به اتفاق اهالی شهرهای نزدیک به روستایشان تظاهرات می‌کردند. در بعضی از روستاها هم به دلایل گوناگون فعالیت محسوسی انجام نشده است.

از آنجا که جنبه احساسی بر رفتارهای دهقانان غلبه دارد، برایشان آسان نیست که در یک شورش مداوم درگیر شوند. دهقانان مخصوصاً در گذار از مرحله تسلیم در برابر ناحقیها به مرحله مشارکت سیاسی برای احقاق حق خود بسیار کند وارد عمل میشوند. در نتیجه دهقانان در اکثر تحولات اجتماعی بیشتر ناظر بیطرف یا صرفاً تماشاچی مبارزات سیاسی و یا منتظر ظهور ناگهانی یک منجی بودند. اما در مواردی هم از جمله دو سال آخر منتهی به پیروزی انقلاب اسلامی، تحت تاثیر تظاهرات شهرها به حرکت‌های انقلابی علیه شاه پیوسته‌اند.

بیان مسأله

نقش روستاییان در فعالیتهای سیاسی و خصلت اجتماعی و رفتار سیاسی دهقانان، همواره از مباحث مناقشه‌برانگیز در حوزه جامعه‌شناسی سیاسی و خاصه مطالعات روستایی بوده است. بخشی از منابع و مستندات، از حضور کم و بیش روستاییان در جریان انقلاب اسلامی یاد کرده‌اند^۱ و بخشی دیگر از انفعال آنان به دلیل روحیه محافظه‌کارانه‌شان سخن می‌گویند^۲ و شماری از منابع، تنها برای مهاجران روستایی ساکن در شهر نقشی قائل شده‌اند.^۳

بعضی از پژوهشگران معتقدند حضور دهقانان در مسائل اجتماعی و سیاسی کشورها، نه به طور مستقل بلکه وابسته به دیگر اقشار جامعه بوده و به طور رایج مسائلشان توسط سایر اقشار دنبال میشود. از آنجا که جنبه احساسی بر رفتارهای دهقانان غلبه دارد، برایشان آسان نیست که در یک شورش مداوم درگیر شوند. دهقانان مخصوصاً در گذار از مرحله تسلیم در برابر ناحقیها به مرحله مشارکت سیاسی برای احقاق حق خود بسیار کند وارد عمل میشوند. در نتیجه دهقانان در اکثر تحولات اجتماعی بیشتر ناظر بیطرف یا صرفاً تماشاچی مبارزات

سیاسی و یا منتظر ظهور ناگهانی یک منجی بودهاوند. اما درموردی هم از جمله دو سال آخر منتهی به پیروزی انقلاب اسلامی، تحت تاثیر تظاهرات شهرها به حرکت‌های انقلابی علیه شاه پیوسته‌اند^۴ جامعه‌شناسانی که به تحقیق دربارهٔ مسائل جهان معاصر پرداخته‌اند، همواره از ابعاد شورش‌های دهقانی شگفت زده شده‌اند؛ حال آنکه جامعه‌شناسانی که در مورد ایران مطالعه میکنند از فقدان غریب شورش‌های دهقانی فراگیر در دوران معاصر دچار حیرت میگردند.^۵

متاسفانه تاکنون مطالعات و پژوهش‌های همه جانبه و عمیق در خصوص نقش روستاییان در فرایند انقلاب اسلامی صورت نگرفته است. بطوریکه همچنان به این پرسش اساسی درباره اینکه جامعهٔ روستایی با تمام تنوع و ویژگیها و ساختارهای محیطی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در جریان انقلاب چه واکنشهایی از خود نشان داده است؟ پاسخ دقیق و متقنی داده نشده است.

مطالعات محدودی که در زمینهٔ نقش جامعهٔ روستایی در واقعهٔ مهم انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ صورت گرفته است بیشتر معطوف به نوعی اظهارنظرها و بیان دیدگاه‌های کلان سیاسی - تاریخی از جامعهٔ روستایی در فرایند انقلاب اسلامی و به صورت موردی و محدود بوده است. مطالعات از یک هوگلاند، موریو اونو، خسرو خسروی، آبراهامیان، احمد اشرف، باقر مؤمنی، مک دانیل، فرهاد کاظمی، لمبتون، آلن بیل و... هریک از زوایایی به خصلت سیاسی و انقلابی و کنش - واکنش روستاییان نسبت به انقلابها و از جمله انقلاب اسلامی پرداخته‌اند. اما به دلیل دسترسی نداشتن به منابع و اسناد دست اول به طور کلی در این مطالعات بر نوعی نقش منفعلانه و نگاههای محافظهکارانه جامعهٔ روستایی و تأثیرگذاری اندک روستاییان در انقلاب اسلامی ۵۷ تأکید و ادعا شده است که دهقانان ایرانی انقلابی نبوده‌اند.^۶ در حالی که یافته‌های پژوهشی نگارنده نشان میدهد حضور کم و بیش روستاییان در جریان انقلاب اسلامی قابل تردید نیست اما این حضور در سراسر کشور به یک شکل و به یک اندازه نبوده است. در بعضی مناطق حضور همه جانبه در خود روستا بوده و در بعضی مناطق روستاییان به مراکز شهری میآمدند و به اتفاق اهالی شهرهای نزدیک به روستایشان تظاهرات میکردند. در بعضی از روستاها هم به دلایل گوناگون فعالیت محسوسی انجام نشده است.

اینکه دهقانان ایرانی به معنای انقلاب‌های دهقانی در سطح دنیا (نظیر چین، کوبا، یوگسلاوی، الجزایر، مکزیک و...)، انقلابی نبوده‌اند مقوله‌ای است که در این زمینه، بین صاحب‌نظران با دیدگاهها و نگرشهای مختلف اتفاقنظر وجود دارد؛ اما اینکه در جریان انقلاب اسلامی، دهقانان یا روستاییان تا چه میزان و به چه نحو تأثیر داشته‌اند، محل مناقشه و بحث است. همراهی با جریان مسلط، تظاهرات محدود مقطعی، موضع منفعلانه، محافظهکارانه، مصلحت‌گونه، یا تحرکات جدی و مقابله جویانه از جمله فرضها و تحلیلهایی است که صاحب‌نظران علوم سیاسی و جامعه‌شناسی و تاریخ در خصوص جامعهٔ روستایی ایران در سالهای منتهی به انقلاب اسلامی اظهار کرده‌اند.

بررسی اسناد و مدارک متعدد، به خصوص اسناد مرتبط با سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک)، و اسناد و مکاتبات شهربانیها در استانها و شهرستانهای مختلف، نیز نشانگر فعالیتهای کم و بیش روستاییان (موافق و مخالف رژیم) در ماههای پایانی منتهی به انقلاب اسلامی است.^۷ در بسیاری از مناطق روستایی، به‌ویژه روستاهای واقع در مسیر شاهراههای اصلی رفت‌وآمد کشور و روستاهای پیرامون شهری، گزارشهایی از تحرکات انقلابی در این اسناد دیده میشود. این ابهام در نقش روستاییان در انقلاب اسلامی ایران دو طیف متضاد - یعنی مشارکت و حضور روستاییان تا موضع منفعلانه و محافظه کارانه و مصلحت جویانه روستاییان - در انقلاب اسلامی را در بر میگیرد. بخشی از این ابهام به دلیل ناشناختگی، تنوع و فقدان مطالعهٔ جدی در خصوص کنش سیاسی جامعهٔ روستایی ایران در تاریخ معاصر ایران، به ویژه انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ است. وجود ۶۰ تا ۷۰ هزار سکونتگاه روستایی دارای سکنه در کشور^۸ در سالهای منتهی به انقلاب اسلامی، با تنوع جمعیتی - از روستاهای با جمعیت کمتر از ۲۰ نفر تا روستاهای چند هزار نفری - و با فواصل مختلف و پراکندگی روستاها و محیط طبیعی و ساختارهای فرهنگی و سیاسی و اجتماعی متفاوت، حکم قطعی در زمینه نقش روستاییان در جریان انقلاب اسلامی را دشوارتر میکند.

در مقاله پیش رو سعی شده است ضمن پرداختن به موضوع اصلاحات ارضی و اقشار روستایی منتفع - متضرر از اجرای قانون اصلاحات ارضی، به بیان دیدگاههای موافق و مخالف درباره نقش روستاییان در انقلاب اسلامی پرداخته شود. در پایان با بهره‌گیری از اسناد و مدارک،

نوع حضور و کنش روستاییان در انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ تشریح و تبیین گردد. این تحقیق در چارچوب شناخت زوایای کمتر پرداخته شده در خصوص نقش روستاییان در انقلاب اسلامی سال ۵۷ در جهت تدقیق دیدگاهها و بررسی عمیقتر سطوح و کیفیت حضور و نحوه ارتباط روستاییان با واقعه انقلاب اسلامی و نوع همراهی آنها با جریان انقلاب اسلامی میباشد.

اصلاحات ارضی؛ ایدئولوژی، نیت و مقاصد

در خصوص اصلاحات ارضی و نیت و مقاصد بانیان آن (عوامل داخلی و خارجی) چندین دیدگاه کلان وجود دارد. چپگرایان مقصود از اصلاحات ارضی دهه چهل را اغلب به طرحی امریکایی منتسب میکنند که در نتیجه آن، سرمایه‌داری وابسته در جهان سوم توسعه یابد.^۹ محافل مبارز مذهبی آن را توطئه شیطان بزرگ (ایالات متحده امریکا) میدانند که در نتیجه آن، تولید کشاورزی رو به نقصان گذاشت و کشور به گندم و ارزاق امریکایی وابسته شد.^{۱۰}

به اعتقاد احمد اشرف، نیروی پیشبرنده برنامه اصلاحات ارضی در اوایل دهه چهل که برنامه اصلی انقلاب سفید شاه بود، زاینده دو اندیشه اسطوره‌های بود:

اول، انقلاب دهقانی قریبالوقوع و دوم، اجتناب‌ناپذیری انجام اصلاحات ارضی برای توسعه سرمایه‌داری. ترکیب این دو اسطوره، در اوایل دهه ۱۳۴۰ موجب به وجود آمدن اندیشه ضرورت اصلاحات ارضی شد. طی دو دهه ۱۳۳۰ و ۱۳۴۰، ایالات متحده امریکا کشورهای کمتر توسعه‌یافته اقمار خود را به اصلاحات ارضی معتدل، تشویق میکرد، تا به این وسیله قابلیت آنها را در پایداری در برابر به اصطلاح خطر پیشروی کمونیسم تقویت کند.^{۱۱} در این تصویر کشورهای جهان سوم تنها دو راه در پیش رو داشتند: اصلاحات ارضی از بالا یا انقلاب دهقانی از پایین.^{۱۲}

رژیم شاه قصد داشت تا با اعمال اصلاحات، وفاداری جمعیت روستایی ایران را بدست آورد و تأثیرات ناشی از مخالفت‌های جامعه شهری یا مخالفت‌های احتمالی جوامع روستایی را خنثی یا کمرنگ نماید.^{۱۳}

بر این اساس بعضی از مورخان، اصلاحات ارضی در ایران را نه یک اقدام اقتصادی صرف، بلکه یک کار سیاسی تلقی میکنند.^{۱۴} اگر این دیدگاه را بپذیریم در این صورت باید نتیجه گرفت اهمیت واقعی برنامه اصلاحات ارضی در تقسیم مجدد املاک کشاورزی میان دهقانان نبود؛ بلکه در نقشی است که این برنامه، چونان نماد تصمیم حکومت شاه به مداخله در جامعه روستایی داشته است.^{۱۵}

در حالی که مستندات تاریخی نشان میدهند برنامه اصلاحات ارضی در ایران گزینه‌های سیاسی بود که از خارج از ایران سرچشمه میگرفت.^{۱۶} به اعتقاد حسین بشیریه هدف اصلی شاه از اصلاحات ارضی ایجاد مبنای حمایت سیاسی جدیدی برای خود، پس از جنگ قدرت با اشراف و خوانین بود.^{۱۷} انقلاب سفید، پیش از آنکه پدیده‌های اقتصادی باشد، حرکتی سیاسی بود.^{۱۸}

باقر مؤمنی در کتاب مسأله ارضی و جنگ طبقاتی در ایران، درباره خاستگاه اصلاحات ارضی و دلایل آن چنین میگوید:

مسلم است که امپریالیستها و به ویژه امپریالیسم امریکا، میخواستند پایه‌های نفوذ خود را بر نیرویی که کمتر از فئودالیسم آسییپذیر باشد، استوار کنند و از گسترش نفوذ کمونیسم در آینده جلوگیری کنند. آنها برای ترساندن مدافعان نظام کهنه فئودالی حتی به جنجال‌های سیاسی نیز دامن زدند و از تشنجات شدید در دهات ایران و انقلاب قریبالوقوع سخن گفتند.^{۱۹}

لهسایزاده نیز در خصوص منشأ خارجی اصلاحات ارضی از منظر سرمایه‌داری و دیدگاه وابستگی، معتقد است:

در شکل جدید وابستگی، نظام تولیدی پیش‌سرمایه‌داری، دیگر یک رابطه ایستا در ایران بود (از دیدگاه سرمایه‌های غربی) و این امر شدیداً مخالف منافع سرمایه‌داری وابسته و سرمایه‌داران خارجی بود که میخواستند فعالیت‌هایشان را گسترش بدهند.

از آن زمانی که رابطه بین اقتصاد ایران و مرکز^{۲۰} وارد مرحله جدیدی شد. در این رابطه طبقات سنتی میبایستی از بین میرفتند. در نتیجه از بین بردن نظام تولیدی پیش سرمایه‌داری ایران در دستور روز سرمایه‌داران وابسته و امپریالیسم قرار گرفت.^{۲۱}

اصلاحات ارضی به مثابه نوعی فرایند نوسازی غیرمشارکتی و از بالا، روستاییان را از نظام کشاورزی سنتی جدا کرد، ولی آنان را با نظام کشاورزی نوین پیوند نداد^{۲۲} در این ارتباط یکی از صاحب‌نظران و پژوهشگران عرصه سیاست (آلن بیل ۱۹۷۲) ادعای تأملبرانگیزی را مطرح میکند. وی مدعی است اصلاحات ارضی اقدامی از سوی دولت پهلوی برای تقویت طبقه کشاورز در مقابل طبقه متوسط جدید و زمینداران بود^{۲۳} در بهمن ماه سال ۱۳۴۱، شاه ایران، در توجیه اصلاحات ارضی، در کتاب موسوم به انقلاب سفید مینویسد:

تشخیص دادم که ایران نیازمند انقلابی عمیق و بنیادی است و در عین حال لازم است تمامی نابرابریهای اجتماعی و تمامی عوامل بیعدالتی، ستم و بهره‌کشی و تمامی جنبه‌های ارتجاع که مانع پیشرفت میشوند و جامعه را عقب نگه میدارند، از میان برداشته شوند.^{۲۴}

شاه بر این تصور غلط تکیه کرده بود که میشود انقلاب را از بالا به راه انداخت و هدایت کرد. بدتر اینکه تصور میکرد میتواند از طریق اصلاحات ظاهری متن جامعه شهری و روستایی را با خود همراه کند. بدون آنکه به تبعات انجام چنین سیاستی توجه نماید.

در مورد انجام و پیامدهای اصلاحات ارضی در ایران نقطه‌نظرات متفاوتی ابراز شده است. عده‌ای آن را برنامه‌های صرفاً سیاسی و منبث از برنامه‌های بیگانگان دانسته‌اند و افزایش واردات و وابستگی کشاورزی را نتیجه آن میدانند. در مقابل، برخی نیز با تأکید بر آمارهای بانک مرکزی و رشد تولید کشاورزی^{۲۵} ادعای بیتوجهی حکومت و دولت‌های دهه ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ به بخش کشاورزی را رد میکنند و افزایش واردات محصولات کشاورزی را ناشی از پیش افتادن نرخ رشد اقتصادی و نرخ رشد درآمد سرانه و رشد مصرف از رشد تولید محصولات کشاورزی میدانند.^{۲۶} برخی اصلاحات ارضی را از راه‌حلهای بورژوازی برای نوسازی روستاها و کشاورزی معرفی کرده‌اند؛ برخی دیگر، آن را تمهیدی بهممنظور تعدیل مسائل اجتماعی- اقتصادی و بیشتر برای پیشگیری از انقلاب از پایین، یعنی پیشگیری از ناآرامیها و جنبشهای روستایی بشمار آورده‌اند.^{۲۷} در مقابل، برخی ضمن برشمردن نقاط ضعف آن، آن را حاوی بعضی جنبه‌ها و همراه با پیامدهای مثبت برای اقتصاد روستایی به حساب آورده‌اند.^{۲۸}

اصلاحات ارضی، انقلاب و اقشار اجتماعی در روستاها

باید اذعان کرد بررسی نتایج و اهداف و تأثیرات اصلاحات ارضی بر جامعه روستایی و اقتصاد ایران به شکل عام، به عنوان یک نقطه عطف در جامعه روستایی ایران معاصر در بین پژوهشگران تاریخ اختلاف نظرهای عمیقی بوجود آورده است. به ویژه آنکه تبعات و پیامدهای اصلاحات ارضی به نوعی با سرنوشت انقلاب اسلامی ایران در روستاها گره خورد. چه از بُعد مهاجرت‌های روستاییان به شهرها و گسترش تعاملات و ارتباطات روستاها با شهرها و چه از منظر همراهی نکردن و حمایت روستاییان با طراح اصلی اصلاحات ارضی (محمدرضا پهلوی) در هنگامه انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷. فارغ از پیش دآوری درباره تأثیرات اصلاحات ارضی بر جامعه روستایی ایران بررسی وضعیت اقشار روستایی بعد از اجرای مراحل سه‌گانه اصلاحات ارضی و در سالهای ۱۳۵۶-۱۳۵۷ خود گویای واقعیهایی است که دست‌کم، طراح‌ها و مقاصد سیاسی بانیان آن (از منظر حمایت حداکثری از رژیم) را به هیچ‌وجه برآورده نکرد. بلکه شاید بتوان گفت موفقیت برنامه در کسب هدف سیاسی خود، از طریق برقراری اقتدار حکومتی در روستاها تأمین شد.^{۲۹} اما این بسط اقتدار دولت مرکزی بر روستاها لزوماً به حمایت و وفاداری مردم به رژیم پهلوی ختم نشد.

به طور نسبی مرفهینی که در روستاها زندگی میکردند و به وابستگان رژیم، نزدیک بودند در مقایسه با دیگر اقشار روستایی منافع بیشتری از نتایج اصلاحات ارضی کسب کردند و لذا آنان یا به طرفداری از رژیم برخاستند یا دست‌کم به تثبیت وضع موجود در رژیم گذشته علاقه‌مندی بیشتری نشان میدادند. این گروه‌ها در بحبویه انقلاب اسلامی همراهی نسبی با رژیم گذشته نشان داده و مخالف (یا موضع بیطرفانه) هرگونه تغییر یعنی انقلاب بودند.^{۳۰}

به اعتقاد احمد اشرف تعداد دهقانان میان‌هجال با اصلاحات ارضی افزایش چشمگیری یافت. آنان به طور عمده شامل سهمبران سابق، دهقانان اجاره‌دار، خرده مالکان و دهقانان مالک بودند.^{۳۱} بشیریه نیز نتیجه مستقیم اصلاحات را پیدایش قشر متوسط روستایی میداند که هم از این اصلاحات و هم از اقدامات دیگر حکومت منتفع شد. در نتیجه اصلاحات، یک قشر متوسط روستایی پدیدار و به هدف بسیج کورپوراتیستی رژیم تبدیل شد.^{۳۲} این گروه روستایی نیز در انقلاب اسلامی ایران نتوانست «موضع سیاست حفظ نظام» را - آنگونه که آلن بیل تعبیر میکند - محقق سازد. اقشار مربوط به نسقداران و دهقانان خرده‌پا از اجرای مراحل سه‌گانه اصلاحات ارضی به ویژه مرحله سوم، بهره لازم را نبردند و بخشی از آنان به دلیل کوچک بودن زمینها، به شهرها مهاجرت کردند. اعضای این گروه دهقانان خرده‌پا، زمین کوچکی را که معمولاً تا ۲ هکتار میباشد در اختیار داشتند.

نیکی کدی نیز یکی از تبعات اصلاحات ارضی را افزایش شکاف در جامعه روستایی به ضرر دهقانان خرده‌پا و نسقداران و به تبع آن مهاجرت‌های روستایی میداند.^{۳۳} خوشنشینان نیز یکی دیگر از اقشار جامعه روستایی در بعد از اصلاحات ارضی و سالهای دهه پنجاه بوده که از برنامه‌های انقلاب سفید رژیم پهلوی به دور ماندند. آنان بعد از اصلاحات ارضی خود، را از لحاظ قانونی محروم، از لحاظ اجتماعی بیاهمیت و از لحاظ اقتصادی فقیرتر از سایرین دریافتند.^{۳۴} یکی از پیامدهای ناخواسته و جدی برنامه اصلاحات ارضی ایران، شکاف رشدیابنده درآمدی و به ضرر خوشنشینان^{۳۵} بوده است که به مهاجرت بخش مهمی از خوشنشینان به مناطق شهری بزرگ منجر شد.

دیدگاهها در خصوص نقش روستاییان در فرایند انقلاب اسلامی

همانطور که پیش از این نوشتیم دیدگاهها درباره حضور روستاییان در انقلاب اسلامی متفاوت است. پژوهشگران و صاحب‌نظران هریک بر مبنای مطالعات میدانی (ولو محدود) اظهارنظرهایی درباره نقش روستاییان در انقلاب اسلامی داشته‌اند. گروه نخست پژوهشگرانی که معتقدند روستاییان در انقلاب اسلامی بویژه در دو سال آخر حکومت پهلوی نقش مؤثری در روند انقلاب اسلامی ایفا کرده‌اند. گروه دوم کسانی که بر این باورند روستاییان در روند انقلاب اسلامی نقش درخور توجه‌ای نداشتند. زیرا آنها در موقعیتی نبودند که بتوانند در تظاهرات و اعتراضهای ضد حکومتی شرکت کنند. در ادامه دیدگاههای این دو طیف مهم ترنسبت به سایرین را برگزیده و بر اساس اسناد موجود ارزیابی میکنیم.

الف) موافقان؛ نقش آفرینی روستاییان در انقلاب اسلامی ایران

روستاهای ایران پیش از اصلاحات ارضی تحت سلطه نظام ارباب- رعیتی قرار داشت. اربابان، روستاییان را استثمار میکردند و مانع افزایش آگاهی آنها میشدند. با توجه به پراکندگی روستاهای ایران بین روستاها نیز ارتباط چندانی برقرار نبود. روستاییان به ندرت به شهر میرفتند و اتفاقاتی که در شهرها رخ میداد، حتی تغییر حکومتها هم، در زندگی آنها تغییری ایجاد نمیکرد؛ روستا خودکفا و بینباز از شهر بود؛ با این وضعیت بدیهی است که «روستایی» نمیتوانست مشارکتی در امور سیاسی داشته باشد. اصلاحات ارضی، روستایی را از قید نظام محدودکننده اربابی آزاد و مشارکت او را در فعالیتهای سیاسی ممکن ساخت. با افزایش ارتباطات و احداث جادهها، روستاها به مناطق دیگر مرتبط شد. روستاییان به علت افزایش جمعیت و کمبود کار در روستا بهشهرها رفتند و در معرض برخی اطلاعات از جمله آگاهیهای سیاسی قرار گرفتند.

در آن برهه زمانی گروههای مختلف سیاسی که به دنبال جذب روستاییان و مهاجران بودند، به تبلیغ در میان این گروهها پرداختند. بنابراین، از این پس روستایی میتواند در مسائل سیاسی به ایفای نقش بپردازد.^{۳۶} انقلابی شدن جامعه با الغای روابط ارباب - رعیتی، میلیونها روستایی را در مسیر تحولات کشور قرار داد. این موضوع مهمترین پیامد انقلاب سفید محسوب میشود. انقلابسفيد با تکانهای شدید، نیروهای خفته در ژرفای جامعه را بیرون ریخت و برای نخستین بار در تاریخ ایران، مردم سراسر کشور در شهر و روستا، به طور مستقیم در برابر مسئولان بزرگی قرار گرفتند که یکی از لوازم اساسی حل آنها، شرکت فعالانه و همگانی آنها در امور سیاسی کشور بود.^{۳۷} در این باره هوگلاند که چند سالی قبل و بعد از انقلاب در روستاهای اطراف شیراز مشغول تحقیق و مطالعه بوده معتقد است:

گرایش‌های سیاسی در طول انقلاب را میتوان در سه موضع متمایز تشخیص داد: (۱) موضع حمایت‌کننده؛ (۲) ضد حکومتی و (۳) غیرسیاسی. به اعتقاد هوگلاند دو موضع نخست از طریق فعالیت سیاسی آشکار در روستاها تجلی یافت. این امر منتهی به تشکیل دو گروه متمایز موافقان شاه و مخالفان او (در واقع طرفداران آیتالله خمینی) شد. هر دو گروه در تلاش برای گردآوردن طرفداران بیشتر از میان روستاییانی که موضعی کم و بیش خنثی داشتند، به تکاپو افتادند. همانگونه که پیشتر ذکر گردید روستاییانی که از شاه حمایت میکردند تقریباً در همه روستاها در اقلیت قرار داشتند (کشاورزان ثروتمند و عوامل حکومتی در روستاها). روستاییانی که مخالف رژیم بودند نیز در اقلیت قرار داشتند. گروه اقلیت مخالف رژیم در ماههای پایانی سال ۵۷ در نتیجه ارتباط جوانان شهر و مهاجرتهای روزانه و... بسیج شدند و توانستند به تدریج طیف بیشتری از افراد بیتفاوت را به سمت خود جلب کنند.

هوگلاند روستاییان و مهاجران را به سه دسته تقسیم میکند: دهقانان ثروتمند طرفدار حکومت؛ تعدادی از روستاییان که هر روز برای کار به شهر میرفتند و مدافع انقلاب بودند؛ و اکثریت روستاییان که کاری به سیاست نداشتند. از نظر او مهاجران، مشارکت فعالانهای در تظاهرات شهری داشتند و اسلام سیاسی نقش مهمی در جذب آنها به انقلاب اسلامی داشت. البته انقلاب اسلامپدیده‌های صرفاً سیاسی و منحصر به پایتخت و شهرهای بزرگ نبود. در فاصله مهر تا دی ۱۳۵۷، هریک از ۱۳۰ شهر ایران دست‌آکم یک تظاهرات عمده ضدشاه داشتند. در همین دوران اکثر روستاییان به حال به شهری که در آن جوشش انقلابی وجود داشت، دسترسی داشتند. بنابراین روستاها نمیتوانستند از تحولات سیاسی بیتأثیر بمانند.^{۳۸} در بیشتر ماههای سال ۱۳۵۷، اکثر روستاییان نه آشکارا موضع موافق رژیم اتخاذ کرده بودند و نه مخالف آن. به عنوان نمونه هوگلاند در مورد حوادث انقلاب در شیراز معتقد است جوانانی که همه روزه از روستا به شهر میرفتند، در طول کار و تجربه‌های اجتماعی خود در شیراز نگرشهای سیاسی معینی پیدا میکردند. اکثر این افراد تا قبل از سال ۱۳۵۷ درباره سیاست چیزی نمیدانستند. واقعه‌های که روند سیاسی شدن این افراد را تسریع کرد، تظاهرات ۱۵ خرداد ۱۳۵۷ در شیراز بود، این تظاهرات به شدت سرکوب شد و تعداد زیادی کشته و توقیف شدند. روستاییان میگفتند این نخستین باری بوده است که آنان شعار مرگ بر شاه را میدیده و میشنیده‌اند. در آذرماه ۱۳۵۷ فعالیت سیاسی انقلابی در روستاها اوج گرفت. اغلب روستاییانی که به دلیل نیازهای کاری بین شهر و روستا در آمدوشد بودند اکنون دیگر نه برای کار که برای شرکت در تظاهرات ضد رژیم به شیراز میرفتند. آنها، در بازگشت از شهر، گردهماییها و تظاهرات در روستاها را جسورانه سازماندهی میکردند.

قشر ممتاز طرفدار شاه، بدون ژاندارمری، ارتش یا پلیس مخفی نمیتوانست از این فعاليتها جلوگیری کند. وقتی روشن شد که قدرت حکومت مرکزی واقعاً تضعیف شده است، روستاییانی که نبرد مخالفان شاه و طرفداران آیتالله خمینی را بیاعتنایی نگریسته بودند، بتدریج علاقه بیشتری نسبت به تحولات سیاسی محلی نشان دادند و رفته‌رفته اکثر آنان موضع تقریباً بیطرف خود را به نفع حمایت از جناحی که در اواخر آذر و اوایل دیماه پیروز مینمود، یعنی نیروهای طرفدار آیتالله خمینی ترک کردند. موفقیت انقلاب ضدشاه در سطح ملی اثبات میکرد که آنان نتیجه نبرد سیاسی را به درستی پیشبینی کرده بودند.^{۳۹}

آنچه که در تحلیل هوگلاند در خصوص ماههای منتهی به انقلاب اسلامی مغفول مانده است حضور روحانیون و طلاب در روستاها بویژه روحانیان تبعیدی در جهت امر تبلیغ و فعالیتهای انقلابی و ضدشاه در روستاها و انگیزه‌های مذهبی روستاییان بوده است. ضمن آنکه هوگلاند به تظاهرات و بسیج نیروهای موافق که توسط عوامل رژیم در روستاها انجام میگرفت اشاره‌های نداشته است. اسناد ساواک و شهربانی از یکسو گویای نقش مهم روحانیت در معرفی انقلاب به روستاییان (در سالهای ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷) و حضور روحانیون در مساجد و اماکن متبرکه روستایی و سخنرانیهای ضد رژیم شاه است و از سوی دیگر نیز بر تظاهرات و زد و خوردهای عوامل موافق و مخالف رژیم شاه که توسط بخشی از گروههای روستاییان انجام میشد، دلالت دارد.

ب) مخالفان؛ عدم تأثیرگذاری روستاییان در انقلاب اسلامی ایران

در تاریخ معاصر ایران، دهقانان نقش تعیینکنندهای در تحولات سیاسی نداشته‌اند و بیشتر از سوی گروهها و نیروهای سیاسی گوناگون بسیج شده‌اند. نقش‌آفرینی روستاییان در تحولات انقلابی حول و حوش سال ۱۳۵۷، نخست در چند مورد محدود از حمایت برخی اقشار

روستایی از رژیم شاه ظاهر شد لیکن با گسترش جنبش مردمی انقلاب اسلامی بزودی از میان رفت.^{۴۰} از جمله احمد اشرف معتقد است که دهقانان ایران پتانسیل انقلابی اندکی از خود نشان داده‌اند و در جنبشهای اجتماعی-سیاسی عمده کشور، مشارکت اندکی کرده‌اند. از نظر او غیرانقلابی بودن اکثر دهقانان ایران نتیجه چند عامل بود. در آن زمان دهقانان از سه قشر تشکیل مییافتند: صاحبان زمینهای کوچک خانوادگی، نسقداران و روستاییان بیزمین، که هر یک به ترتیب، یک چهارم، دوپنجم و یکسوم جمعیت روستایی بودند. ساختار طبقاتی روستا مانع از پیدایش یک جماعت منسجم یا یک جماعت پرولتری میشد؛ یعنی شرطی لازم برای وقوع انقلاب دهقانی یا کارگری. سازمان کار گروهی تولیدی در روستاهای نسقدار (نظام بنه) به نظم و ترتیب کارآمدی میان زمیندار و دهقان به وساطت کدخدا و سربنهما منجر شد. از این رو، استخراج ارزش افزوده از کار دهقانان به دست گروه سرشناسی از روستاییان انجام میگرفت که معتمدان دهقانان و منصوبان زمیندار بودند. قدرت نسبی این کشاورزان سرشناس و دهقانان مرفه، در کنار ضعف دهقانان میانه‌حال، از پتانسیل انقلابی دهقانان در این وضعیت متشتت بیشتر میکاست. پراکندگی جمعیت روستایی در بیش از پنجاه هزار روستای کوچک، با متوسط پنجاه خانوار در روستا، که در سطح کشوری وسیع و کوهستانی پراکنده بودند، مانع از ایجاد ارتباط میان روستاها و عمل متحد دهقانان میشد. مفهوم اسلامی حرمت مالکیت خصوصی و نیز قرار و مدارهای مربوط به نسقداری و سهمبری تا اندازه‌های در مهار کردن پتانسیل انقلابی دهقانان نقش داشت.^{۴۱}

انقلاب سفید پایههای سنتی اقتدار پدرسالارانه-علماء، تجار، طبقات زمیندار-را که میان آلیگارش‌های قدیم ارتباط برقرار میکرد و از آن سو میان خودشان و توده‌های جوامع شهری، روستایی و عشایری پیوند ایجاد میکرد، تضعیف ساخت. اینان جای خود را به طبقات و گروههای جدید دادند- بورژوازی بزرگ نوپا، نخبگان دیوانسالار جوان و تحصیلکرده غرب، و طبقات متوسط جدید- که در بین خود پیوندهای ضعیفی داشتند و برای برقرار کردن رشته ارتباط قوی با هسته حکومت یا با روشنفکران و سایر عناصر مهم در جامعه شهری، بیتامیل و یا ناتوان بودند. از این رو هنگامی که جنبش انقلابی پدیدار شد، گروههای مسلط برای دفاع از منافع خود قادر به بسیج کردن مؤثر منابع در دسترس از جمله دهقانان نشدند.^{۴۲}

احمد اشرف در خصوص وضعیت جامعه روستایی ایران در سالهای منتهی به انقلاب اسلامی ایران چنین می نویسد:

هنگامی که در سالهای ۱۳۵۷-۱۳۵۶ انقلاب در شهرها شدت گرفت، روستاییان که حدود نیمی از جمعیت کشور را تشکیل میدادند، به قیام در شهرها بیاعتنا ماندند و یا آنکه در فعالیتهای ضد انقلابی شرکت کردند. یک پژوهش درباره شیوههای بسیج انقلابی (تودهها) نشان میدهد که تنها ۲ درصد از مجموع ۲۴۸۳ مورد تظاهرات در حمایت از انقلاب در مناطق روستایی برگزار شد. مطالعه پنج منطقه روستایی نشان داد که دهقانان در انقلاب شرکت نکردند. از دید آنان و تحت تأثیر تبلیغات رژیم اصلاحات ارضی نشانه نیت خیر شاه بود؛ او بار زیادخواهیهای زمینداران را از دوش دهقانان برداشته بود و اراضی قابل کشت را در میانشان تقسیم کرده بود. بسیاری از روستاییان حتی تبلیغات دروغین رژیم سابق را که میگفت امام خمینی قصد دارد زمینهایی را که شاه میان دهقانان تقسیم کرده به صاحبان سابق آنها بازگرداند، پذیرفته بودند. یک پژوهش دیگر که در دشتهای واقع در کناره شمال شرق کویر انجام گرفت، نشان میدهد که در پاییز ۱۳۵۷، نه تنها به فراخوان مخالفان برای تظاهرات ضد رژیم پاسخ سیاسی داده نشد، بلکه از آن رو که عزاداری روز عاشورا صبغهای سیاسی یافته بود، روستاییان را آزرده بود.^{۴۳}

موریو اؤنو مدیر مؤسسه فرهنگ خاوری دانشگاه توکیو که مطالعاتی در خصوص جامعه روستایی ایران در بعد از اصلاحات ارضی و سالهای ۱۳۵۶-۱۳۵۷ داشته است در خصوص روستای خیرآباد (شیراز) در انقلاب ایران مدعی است:

به نظر میآید که روستاییان با آرامش نسبی رویدادهای تهران را مینگرند و از آن میشنوند. اهالی این روستای فقیر نمیدانند که آیتالله چگونه شخصیتی است و حتی نمیدانند که مجتهدی مانند آیتالله خمینی وجود دارد. مردم این قریه آمادگی و فرصتی نداشتند که انقلاب اسلامی را که ناگهان روی داد بفهمند.^{۴۴}

هرچند ادعای موریو اؤنو مبنی بر عدم شناخت روستاییان به معنای عام کلمه از شخصیت آیتالله خمینی نمیتواند به واقعیت نزدیک باشد. چرا که اسناد نیز نشان میدهد که بخشی از روستاییان در سالهای ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ از طریق تبلیغات و اعلامیهها و حضور روحانیون و طلاب و مهاجرتهای روستاییان به شهرها تا حدودی در جریان وقایع انقلاب و شخصیت امام خمینی قرار میگرفتند.

به اعتقاد خسرو خسروی جامعهشناس روستایی گرچه دهقانان ایرانی به طور عمده و بالقوه سیاسی نیستند، اما در برخی دورههای تاریخی گاه گاه به شدت دچار سیاستزدگی میشدند، ولی به لحاظ فضای جامعه شناسی خاصی که در آن قرار گرفته بودند، از جمله نداشتن دانش اجتماعی و سر و کار داشتن با تکنولوژی عقب افتاده و عوامل دیگر نمیتوانستند از این جنبشها چنانکه شاید و باید بهرهگیرند. ویژگیهای سیاستزدگی دهقانان را نخست باید در تولید و بهرهبردن از محصول جستجو کرد.

نخستین آشنایی آنان با سیاست از طریق ارتباطشان با مالک در جریان تولید بود. سپس از همان طریق با دستگاه دولت برخورد سیاسی پیدا کردند. با آنکه در طول تاریخ همواره بخش بزرگی از جمعیت روستائین بودند، ولی نیروهای تصمیم گیرنده در مرکز بودند و دهقانان کوچکترین سهمی در ساختار قدرت سیاسی نداشتند. همه عوامل مذکور باعث میشد که دهقان با همه تصمیمات و نیروهای تصمیمگیرنده برخورد سیاسی داشته باشد و خودآگاهی پیدا کند؛ اما این برخوردها به علت پراکندگی دهقانان به جایی نمیرسید و سهم چندانی در رهایی آنان نداشت.^{۴۵}

در مقایسه ایران با کشورهای که جنبشهای دهقانی گستردهای در آنها به وقوع پیوسته است، تفاوتی عمده به چشم میخورد. در حالی که اهالی روستاهای ایران را اغلب زارعان سهمبر، کارگران بیزمین و افراد قبیلتهای تشکیل میدادند. جمعیت روستایی کشورهای شاهد جنبشهای روستایی را طبقه مهمی از دهقانان متوسط زارع و صاحب زمین تشکیل میدادند. چنانکه ولف^{۴۶} میگوید، نسقار ایرانی همانند دهقان فقیر کشورهای دیگر، کاملاً در حوزه قدرت کارفرمایش قرار داشت و بنابراین فاقد منابع کافی برای حداقل استقلال سیاسی بود.^{۴۷}

جرالد گرین نیز در مقاله بسیج مخالفان در انقلاب ایران به نقش مهاجرین و سادهسازی سیاست اشاره میکند. علیرغم سطوح بالای بسیج سیاسی در مراکز شهری ایران، این فرایند تا حد زیادی به طبقه متوسط در حال رشد ایران، محدود بود. بنابراین، چنین بسیجی از عمق کافی در جامعه ایران برخوردار نشد تا انبوه دهقانان مهاجر ساکن شهرها را نیز در برگیرد.

جمعیت تهران بین سالهای ۱۹۶۶ و ۱۹۷۶ (۱۳۴۵-۱۳۵۵) از ۲ میلیون به ۴ میلیون افزایش یافت. چنین افزایش ناشی از مهاجرت دهقانانی بود که نواحی روستایی را در جستجوی فرصتهای بیشتر در پایتخت ترک کرده بودند. این مهاجران هرچند بعضی از معیارهای بسیج سیاسی را دارا بودند (نظیر تغییر مشاغل سنتی و دسترسی به رسانهها جمعی و محصولات مدرنیت)، اما شواهد چندانی از سیاسی شدن متعارف نظیر شناخت نسبت به رهبری سیاسی ملی خود، عضویت در احزاب سیاسی یا رأی دادن در آنها مشاهده نمیشد. با این وجود، شرکت ناگهانی مهاجران در فعالیتهای مخالف آمیز، پرسشهای مهمی را در خصوص سیاسی شدن ناگهانی آنها و تعهدشان به ارزشهای مخالفت آمیز مطرح نمود.

ورود سریع مهاجران روستایی به عرصه اقدامهای انقلابی برآن دلالت داشت که سادهسازی شدن عرصه سیاست ایران و قطبی شدن ملازم با آن از فراگیری زیادی برخوردار بود. در همین حال، برای درک این موضوع که چگونه روحانیون محلی توانستند هواداران خود را در حرکت انقلاب اسلامی درگیر کنند، باید بر قدرت اقناع بخش مذهبی نیروهای انقلابی تأکید کنیم.^{۴۸}

روستاها در انقلاب اسلامی به روایت اسناد

تا بدین اینجا اصلاحات ارضی و نتایج آن در بین طبقات اجتماعی روستایی مورد بررسی قرار گرفت و وضعیت هر یک از طبقات روستایی در سالهای منتهی به انقلاب اسلامی و موضع آنان نسبت به انقلاب اسلامی ایران تا حدودی روشن شد و مشخص شد بجز بخشی از روستاییان مرفه و وابستگان و عوامل دولتی وابسته به رژیم که طرفدار رژیم شاه بودند و بخشی از دهقانان خردپا و خوشنشینانی که از اصلاحات ارضی منتفع نگردیده بودند و مخالف رژیم بودند، تا دو سال آخر حکومت شاه اکثریت روستاییان موضع منفعلانه و مصلحتگونه و

غیرسیاسی داشتند. همانگونه که برینگتون مور میگوید، وقوع انقلاب هنگامی عملاً ممکن میشود که نارضایتیهای دهقانی با اعتراضات سایر گروههای اجتماعی درآمیزد. دهقانان به تنهایی هرگز انقلابی را به انجام نرساندهاند. دهقانان بایستی از میان سایر اقشار، رهبرانی برای خود پیدا کنند.^{۴۹} تنها در سالهای ۱۳۵۶ و به ویژه نیمه دوم سال ۱۳۵۷ و ماههای پایانی بود که در نتیجه حضور روحانیون در روستاها، جوانان و مهاجرتهای روزانه روستاییان به شهرها، تب انقلاب در روستاها نسبت به گذشته بیشتر و بیشتر شد و شاهد حضور جامعه روستایی در تظاهرات و راهپیماییهای انقلاب در شهرها (موافق و مخالف رژیم) بودیم.

در ادامه با بررسی گزارشهای محرمانه و خیلی محرمانه اسناد مربوط به شهربانی و ساواک و ژاندارمری کیفیت حضور و کنش برخی از روستاییان در جریان راهپیماییها و تظاهرات چند ماه پایانی عمر رژیم بررسی میشود.

برای درک دقیقتر نقش روستاییان در انقلاب اسلامی به عنوان نمونه لازم است حرکت کفپوشان ورامین مورد توجه قرار گیرد. قیام تاریخی کفپوشان پیشوا، جوادآباد، ورامین و قرچک در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ که موجب به خاک و خون کشیده شدن آنها توسط رژیم پهلوی بر روی پل باقرآباد شد، طلیعه پیروزی انقلاب اسلامی ایران بود. ورامینیها که اغلب آنان دهقان و کشاورز و کارگر بودند، کفپوش به سمت تهران حرکت کردند. مردم شهرستان ورامین، بعدازظهر روز ۱۵ خرداد ۴۲ به پل باقرآباد رسیدند اما متوجه شدند نیروهای نظامی جاده را بستهاند. علیرغم هشدار نیروهای نظامی، مردم به حرکت خود ادامه دادند و مأموران نظامی که هشدار خود را بینتیجه میدیدند، به سمت مردم تیراندازی کردند و کفن پوشان ورامینی را به خاک و خون کشیدند. آمار دقیق کشتهشدگان قیام ۱۵ خرداد هرگز مشخص نشد، به طوری که این آمار از چهار تا پانزده هزار نفر ذکر شده است.^{۵۰} گزارشهای ساواک و ژاندارمری از فعالیتهای انقلابی در مناطق روستایی از چند جهت دارای اهمیت است:

نخست، اطلاع موثق آنان از فعالیتهای انجام شده و گاه تحلیلهای محلی و ملی از پیامدهای آن.

دوم، منحصر بهفرد بودن این گزارشها در میان اسناد مربوط به انقلاب اسلامی از جهت نزدیکی تهیه گزارش به زمان وقوع حادثه و دسترسی تنظیمکننده گزارش به منابع دست اول و شاهدان عینی. در نهایت با توجه به چندین مرحله کارشناسی برای تهیه گزارشها و سابقه و مهارت نویسندگان آنان در تهیه و تنظیم گزارشهای امنیتی و اطلاعاتی و پرهیز از برداشتهای یکجانبه در مورد فعالیتهای انقلابی.

از آن جهت که گزارشهای ساواک و شهربانی و ژاندارمری را مخالفان جنبش انقلاب اسلامی، تهیه کردهاند، مروری بر این اسناد نشان میدهد: روحانیان نقش مهمی در معرفی انقلاب به روستاییان داشتند و حضور آنان در مساجد و امکان متبرکه روستایی و سخنرانیهای ضد رژیم م شاهنشاهی به عنوان یکی از شیوههای ایجاد کنش انقلابی - حداقل در بخشی از روستاییان - به شمارمیآید. به عنوان نمونه در یکی از اسناد، به حضور گروههایی از نمایندگان روستاییان

«قلعهنو باخرز» در تربت جام اشاره شده که در راهپیمایی دیماه ۱۳۵۷ شرکت و ضمن حضور در منزل آیتالله العظمی سید عبدالله شیرازی پشتیبانی کامل از رهبری انقلاب اسلامی ایران را اعلام کردهاند.^{۵۱} در یکی دیگر از گزارشهای شهربانی از اعزام روحانیون و طلاب علوم دین ی به روستاها یا اطراف شهرستان نیشابور به منظور تبلیغات مذهبی و تحریک افکار آنان، علیه رژیم شاهنشاهی اشاره شده است که بیانگر حضور پررنگ روحانیت و طلاب در روستاها و فعالیتهای ضد رژیم شاه دارد.^{۵۲}

در سند دیگری از هنگ ژاندارمری خراسان در تاریخ ۲۷ آذرماه ۱۳۵۷ درباره فعالیتهای انقلابی روستاییان چنین گزارش شده است:

برابر گزارش هنگ ژاندارمری مشهد مستند به اعلام گروهان مشهد گزارش پاسگاه گرگی، عدهای در قریه خور علیا به تحریک و سرپرستی شیخ محمدعالمی و حاجی رجبعلی شریعتی و حاج قدیر شریعتی مبادرت به دادن شعارهای ضدملی و میهنی نموده و به قریه خور سفلی عزیمت و درب دبستان خور را شکستهند و تمثال کد ۶۶ [شاه] را پایین آورده و شکستهند و چون احتمال درگیری بین مخالفین و موافقین وجود داشته، دستورات لازم به پاسگاه داده شده است.^{۵۳}

در یکی از گزارشهای ساواک از مراسم برگزاری مجلس ختم آیتالله سیدمصطفی خمینی در شهر ری حاکی از آن است که برخی از دستگیر شدگان مراسم مذکور، کشاورز بوده، با مناطق روستایی ارتباط مستقیم داشتند. در مناطق مرکزی ایران برای نخستین بار در ۵۶/۰۸/۱۶ مراسم ختم سید مصطفی خمینی در بخش آرادان از توابع گرمسار برگزار شد که در این مجلس، سخنران «ضمنسخنانش، دکتر شریعتی و مصطفی خمینی را از کشتهشدگان توسط رژیم نام برد». جالب توجه اینکه کارشناس ساواک در ذیل سند آورده:

اصلح است از سخنرانی چنین اشخاص جلوگیری به عمل آید، زیرا گفتار این قبیل افراد اثر نامطلوبی در روحیهی روستاییان منطقه خواهد داشت.

در سند دیگری مراسم اعتراضآمیز که به بهانهی مراسم سلسلهای ترحیم سیدمصطفی خمینی برگزار شد، در حسینة اوره دماوند با شرکت چهارصد نفر از اهالی این منطقه و قرای اطراف و تابعه آن منعقد گردید و برای اولین بار، به طور مشروح، سخنران مسائل اجتماعی-سیاسی نهضت را با تمثیل معاویه و امام علی(ع) ترسیم نمود و به طور مشخص و مبسوط به شخصیت علمی و دینی امام خمینی پرداخت. سیر تک وینی این پدیده در مناطق روستایی در قم ابعاد جدیدی یافت و به سخنرانی بر ضد رژیم اکتفا نشد. در گزارش ساواک چنین آمده است:

برابر خبر واصله... در شهرستان قم یکی از دورههای علوم دینی... در بخش لاریجان آبعلی روستای آخا «جوانان روستا را برعلیه رژیم قانونی مملکت تحریک و نیز کتابهای مضرهای بین اهالی روستا پخش مینماید»^{۵۴}.

در گزارش دیگری در یکی دیگر از مناطق کشور اعلام شده:

«یکی از متصدیان سابق هنرستان روستایی فسا به ترویج افکار انقلابی ضد رژیم مشغول است». در ۱۳۵۶/۸/۲۹ شعاری با مضمون «مرگ بر انقلاب سرخ و سران و باعث و بانی آن»،

«بدبخت رفته آمریکا شاید چند سال دیگر او را برکنار کنند» در دستشوییهای هنرستان صنعتی هفتتپه نوشته شده بود که این شعارنویسی مسئولان امنیتی منطقه را حساس نموده بود. در استان تهران نیز گزارشهای مشابهی از رستمآباد شمیران و فیروزآباد گزارش شده بود که عامل به پخش اعلامیه و نوارهای ضد رژیم پرداخته بودند.

در گزارشی از اسناد ساواک در خصوص یکی از روستاهای یزد چنین آمده است: در ساعت ۲۲ روز ۵۷/۹/۱۷، عدهای از قشربون مذهبی در روستای شمسی واقع در ۳۰ کیلومتری شهر یزد ضمن دادن شعارهای مضره و انجام تظاهرات اخلاکگرانه با سنگ و چوب به طرف مأمورین انتظامی حمله کرده‌اند. مأمورین انتظامی با شلیک تیرهای هوایی اخلاکگران را متفرق و در خلال آن دو نفر از تظاهرکنندگان به نامهای کاظم پیاله ۲۲ ساله و حاج عباس احمدی ۳۲ ساله به ضرب گلوله کشته شدند و دو نفر دیگر مجروح شدند.^{۵۵}

همچنین در گزارش دیگری از ساواک با عنوان حمله مسلحانه، آمده است: روز ۵۷/۱۰/۱۷ عدهای از متعصبین مذهبی طرفدار خمینی ساکن روستای قلعه چهارده کلاته دامغان ضمن دادن شعارهای مضره و مجهز بودن به چند قبضه اسلحه به روستای ورزن و رزدوان رفته و به اهالی این روستاها گفته‌اند که تسلیم آنان شوند و عکس خمینی را به دیوارها نصب و پرچم جمهوری اسلامی بزنند که با مخالفت چند هزار نفر از روستاییان رزدوان روبرو شده و بین دو طرف درگیری که منجر به تیراندازی و کشته شدن یک نفر و به آتش کشیدن ۵ باب منزل و یک دستگاه اتومبیل گردیده است.^{۵۶}

در ادامه فعالیت‌های ضد رژیم در مناطق روستایی، در ۱۳۵۶/۶/۹ اعلامیه ضد رژیم پخش و در دیوار مدرسه راهنمایی منطقی واقع در سادا مرحله حوزه استحفاظی ژاندارمری کتالم نصب گردید. در ۱۳۵۶/۹/۱۱ همچنین یکی از دانشجویان روستایی ممسنی پس از تعطیلی و اعدت صاب دانشگاه پهلوی، اقدام به توزیع و نصب اعلامیههای ضد رژیم در دیوارهای ممسنی نموده بود که توسط ژاندارمری جمعآوری گردید. گزارش مبسوط ساواک از سخنان برخی از مراجع دینی به گروههای روحانی اعزامی به مناطق روستایی در ماه محرم ضمن تفاوت‌های فاحش در مورد مسائل روز، به طور غیرمستقیم حاکی از رویکردهای جدید روحانیون در تبلیغ بود که در سخنان آنان منعکس شده بود و هر یک به پرهیز دادن از مسائل غیردینی اشاره داشتند.

لیکن نیروی انقلاب بزرگ ایران به رهبری روحانیت، در ماه محرم سال ۱۳۵۶ تجلی دیگری یافت. گزارش ساواک از قریه گرجیمحله بهشهر حاکی است که در ۱۳۵۶/۹/۱۸ یکی از فرهنگیان در مسجد در خلال مباحث از امام خمینی تمجید و مخالفینش را بیدین دانسته است و به تحریک مردم پرداخت. گزارش ساواک از اقدامات پیشگیرانه نیروهای نظامی و امنیتی به نقل از شوراییهماهنگی استان مازندران درخور توجه است. در سند چنین آمده است:

«باتوجه به فرا رسیدن ایام سوگواری ماه محرم و صفر فعالیت متعصبین مذهبی در روزهای اخیر و سایر وعاظ در این ایام لزوم کنترل و مراقبت بیشتر از گفتار و اعمال روحانیون و این قبیل عناصر را بهویژه در روستاها یادآور میشود.» نکته قابل توجه اینکه باتوجه به اهمیت فعالیتهای آنها در مناطق شهری در استانمازندران روستاها مورد تأکید بیشتری قرار گرفته است. در روستاهای کازرون این اقدامات چنین منعکس شده است:

در مورخه ۱۳۵۶/۹/۲۵ مصادف با روز عاشورا، مردم در امامزاده عبدالله واقع در قریه بلیان، غیر نظامی... از اهالی قریه مهرن جان دانشآموز سال آخر دبیرستان شاکر کازرون، در پشت بلندگو با دادن شعارهای «برخیز ای مجاهد! برخیز ای خمینی! پیروز باد انقلاب.» موجب تحریک مردم گردید؛ به نحوی که اهالی با مشتهای گره کرده با پیروی از دادن شعارهای غیرنظامی یادشده، موجب برهم خوردن عزاداری میگرددند.^{۵۷}

یکی از شیوههای حضور روستاییان در جریان انقلاب اسلامی، بسیج بخشی از روستاییان و انتقال آنان به شهرهای نزدیک جهت راهپیمایی و تظاهرات بوده است که تقریباً در بسیاری از اسناد ساواک و شهربانی و ژاندارمری دیده میشود. در گزارشی از اطلاعات شهربانی استان خراسان به فرماندهی لشکر ۷۷ مشهد و ریاست سازمان اطلاعات و امنیت خراسان درباره موضوع تظاهرات در تاریخ ۱۳۵۷/۱۰/۳ چنین آمده است:

برابر گزارش شهربانی فردوس، ساعت ۱۱ روز ۱۳۵۷/۹/۲۷ عدهای حدود ۶ هزار نفر که از قراء اطراف به شهر آمده و اقدام به تظاهرات ضد ملی نمودند، چون با تذکر و اخطار مأمورین متفرق نشدهاند، مجبور به پرتاب نارنجک گاز اشکآور و تیراندازی هوایی شده و آنان را متفرق کرده و در کوچههای اطراف مجدداً به اجتماع و مقابله پرداخته و با سنگ و چوب به مأمورین حمله نمودند. مجدداً آنان را متفرق و در ساعت ۱۳:۰۰ خاتمه یافته است.^{۵۸}

در سندی از اسناد ساواک بر راهپیمایی و تظاهرات روستاییان مخالف رژیم شاه چنین آمده است: «حدود ۱۰/۰۰۰ نفر از طبقات مختلف مردم رفسنجان و تعدادی از اهالی قراء حومه، ضمن ادامه تظاهرات خیابانی و دادن شعارهای مخالف به طرفداری از خمینی در ساعت ۱۵ روز جاری، مجسمه شاه را پایین آورده تظاهرکنندگان با دخالت مأمورین انتظامی و تیراندازی هوایی و پرتاب گاز اشکآور متفرق گردیدند.»^{۵۹} در یکی از اسناد ساواک با موضوع آتشسوزی در تاریخ ۱۳۵۷/۱۰/۲۲ چنین گزارش شده است:

بر اساس گزارش هنگ کازرون اطلاع داده شده که در شرکت باغداری ایران واقع در ۱۰ کیلومتری شمال کازرون حوزه پاسگاه راهدار، عدهای از اهالی روستاهای اطراف دست به تخریب و آتشسوزی زدهاند. بلافاصله مأمورین گروه مبارزه و پاسگاه مرکزی به معیت مأمورین فرمانداری نظامی محل به سمت شرکت مزبور حرکت کرده، مشاهده میگردد تعدادی از تراکتورها و تعدادی موتور آب و انبار شرکت و سایر وسائل در آتش میسوزند و اثری از اخلاگران نبوده است. ضمن بررسی که به عمل آمده تعدادی از اخلاگران، اهالی قریه احمدآباد حوزه پاسگاه راهدار بودهاند که در مورد دستگیری آنان از طریق پاسگاه مربوطه، اقدام خواهد شد.^{۶۰}

از دیگر گروههایی که در جریان انقلاب اسلامی در روستاها تأثیرگذار بودند و باعث در جریان قرار گرفتن بخشی از روستاییان با فضای انقلاب میشدند، معلمان بودند. در گزارش یکی از اسناد مربوط به روستاهای خراسان در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۱۸ چنین آمده است: «دوشیزه فرخنده... آموزگار قریه خطاب در ۳۰ کیلومتری بجنورد دانش آموزان را تحریک و با تعلیم دادن به دانش آموزان از آنها میخواهد که

شعارهای ضدملی و میهنی بدهند. وی مرتباً اهالی قریه را تحریک که بر علیه دولت و به حمایت از خمینی اقدام نمایند. مشارالیه [الیها] چندی قبل یک هفته به مشهد عزیمت و در تظاهرات مشهد شرکت داشته و با آوردن یک دستگاه ضبط صوت و گذاردن نوارهای مضره، پیشنهاد خواندن کتابهای مختلف را به همکارانش مینماید.^{۶۱}

پیشتر نیز در خصوص حضور موافقان و مخالفان رژیم در تظاهرات و راهپیمایی گفته شد و اینکه رژیم شاه در روستاها طرفدارانی نیز داشته‌اند. در گزارش هنگ ژاندارمری مشهد مستند به اعلام گروهان چناران در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۲۳ مربوط به درگیری و زد و خورد روستاییان موافق و مخالف رژیم شاه چنین آمده است:

در ساعت ۱۵:۳۰ مورخه ۱۳۵۷/۹/۲۳ کنار جاده... در پیچ ساغروان ۳۰ کیلومتری قوچان - مشهد و نه کیلومتری شرق پاسگاه سلطانآباد، بنز خاور که وابسته به عدهای از موافقین بود و با عدهای از مشهد به طرف شیخکانلو میرفته‌اند بوسیله عدهای مخالف که از مشهد آمده بودند کتککاری و سپس کامیون فوق را آتش میزنند و در گزارش بعدی اعلام گردیده آلات بکار رفته چوب، شمشیر، تبر و قمه بوده است و تعداد مخالفین، متجاوز از چهارهزار نفر و سرنشینان خودرو ۳۰ الی ۴۰ نفر بوده‌اند...^{۶۲}

در یکی از گزارشهای مربوط به اصفهان و حومه، چنین آمده است: «عدهای از اهالی رهنان با چوب و چماق به روستای مارچین حمله‌ور شدند که مراتب سریعاً به ژاندارمری اعلام و از هر گونه اعمال خشونت‌بار بعدی جلوگیری به عمل آمد.»^{۶۳}

در گزارش دیگری که بیانگر راهپیمایی به دعوت آیت‌الله خمینی به مناسبت روز اربعین در اکثر شهرها بوده است به احتمال خشونت و درگیری موافقان رژیم با مخالفان در شهر خوی اشاره شده است:

از صبح روز ۵۷/۱۰/۲۹، به مناسبت روز اربعین حسینی و دعوت آیت‌الله خمینی به منظور انجام راهپیمایی در روز مذکور، در شهر خوی راهپیمایی به خشونت گرایید و در نتیجه تظاهرکنندگان به ساختمان بیمه‌های اجتماعی حمله و وسائل آن را به آتش کشیده‌اند. گروههایی از روستاییان شهر خوی با دادن شعارهایی له شاهنشاه آریامهر قصد ورود به شهر مذکور را داشته که مأمورین انتظامی به منظور جلوگیری از هر گونه حادثه سوء احتمالی از ورود آنان جلوگیری کرده‌اند.^{۶۴}

همانگونه که در منابع مختلف نیز بدان اشاره شده است بعد از اصلاحات ارضی ورود و نفوذ دولت به روستاها در قالب سپاهیان دانش، سپاهیان ترویج و آبادانی و خانههای انصاف و شرکت تعاونی و... بیشتر میشود. در یکی از اسناد ساواک به موضوع فرستادن اعلامیهها با سپاهیان دانش به روستاها اشاره شده است.

«یکی از افرادی که در آن ایام دل خوشی از این حرکت‌های انقلابی نداشت با لحنی تمسخرآمیز خطاب به این جوانان میگفت: "چهار وجب قد ندارند ولی اگر راحتشان بگذاری با یک چشم به هم زدن سراسر شهر را پر از اعلامیه میکنند." پنجشنبه و جمعه هر هفته سپاهیان دانش از روستاهای اطراف برای خرید اجناس و لوازم شخصی به شهر می‌آمدند. هنگام برگشت بدون اینکه خود خبر داشته باشند، ساکهایشان پر از اعلامیههای انقلابی میشد.»^{۶۵}

در یک گزارش دیگر در مورخه ۱۳۵۷/۲/۱۳ چنین ذکر شده است:

برابر خبر واصله، سپاهی ترویج، محمود بهرامی مأمور خدمت در قریه هارم فسا به عوض اینکه اهالی قریه را در امور کشاورزی و عمران راهنمایی نماید، در دبستان هارم کلاس پیکار شبانه تشکیل و افکار جوانان و اهالی ده را بر علیه مصالح ملی و مملکتی خراب و تبلیغات سوء بر علیه مملکت و مقامات عالیہ مینماید.^{۶۶}

در یکی دیگر از اسناد با عنوان موج انقلاب در روستا چنین آمده است:

طبق اطلاع واصله در روز ۲۹/۱۱/۲۵۳۶ (۲۹ بهمن سال ۱۳۵۶) از طرف عده‌های از اهالی روستای محمودآباد ساوه به مناسبت چهلمین روز حادثه اخیر قم ختمی در همان روستا منعقد و شعارهایی برخلاف مصالح کشور و بدگویی از شخص اول مملکت مینموده‌اند. گفته میشود اغلب اهالی قریه مزبور نوارهای مضره و تحریک آمیز با خود داشته و دارند لذا احتمال دارد شخص نامبرده هم اعلامیه ارسالی در نامه پیروی را و احیاناً اعلامیه‌های دیگر را از قریه مذکور جهت پخش و توزیع به ساوه آورده باشد. ضمناً یک قطعه عکس نامبرده هم به پیوست ارسال میگردد.^{۶۷}

در گزارش دیگری از دفتر ویژه اطلاعات که مسئول آن حسین فردوست بود، چنین آمده است:

گزارش پیشگاه مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاه آریامهر بزرگ ارتشتاران مفتخراً به شرف عرض می‌رساند: گزارش ژاندارمری کشور شاهنشاهی مبنی بر اینکه اخیراً تعدادی طلاب علوم دینی به مرودشت وارد و در گروه‌های ۲ الی ۳ نفری تقسیم و به روستاهای استان فارس اعزام و یکی از آنها اظهار نموده در آینده نزدیک یک قیام عمومی برپا خواهد شد و ما نیز به همین منظور به روستاها آمده‌ایم. برابر نظر سازمان مزبور احتمالاً طلاب مورد بحث به دستور روحانیون افراطی جهت انجام تبلیغات مضره به نقاط مختلف استان فارس اعزام شده‌اند. از شرف عرض گذشت. اوامر ملوکانه شرف صدور یافت. همه سازمانها با دقت در همه نقاط مواظب باشند. اوامر همایونی به ارتشبد نصیری، ارتشبد قره‌باغی و سپهبد صمدیانپور ابلاغ، ارتشبد نصیری اظهار داشت: اطاعت می‌شود، ساواک نیز گزارش مشابهی داشته و این عمل منحصر به فارس نبوده بلکه طلاب به علت ایام عزاداری از قم در تمام نقاط کشور برای روضه‌خوانی پراکنده شده‌اند. این عمل در سالهای قبل نیز انجام می‌شده ولی امکان دارد امسال تحریکاتی هم بنمایند. ارتشبد قره‌باغی اظهار داشت: اطاعت می‌شود هم اکنون اوامر ملوکانه را به کلیه نواحی ابلاغ خواهیم کرد. سپهبد صمدیانپور اظهار داشت: اطاعت می‌شود، اوامر همایونی را به کلیه شهربانی‌ها ابلاغ خواهیم کرد تا با هوشیاری مراقب اوضاع باشند. جان نثار حسین فردوست مسئول تهیه گزارش: سرهنگ پیاده (ستاد) توکل ملک محمدی.^{۶۸}

همانگونه که از اسناد نیز مشخص است در سالهای منتهی به سال ۱۳۵۷ بتدریج اعتراضات معمول در روستاها به اعتراضات برنامه‌ریزی شده تبدیل میشود؛ تحولی که تحت تأثیر خواست روحانیون و فعالیت نیروهای تحصیلکرده و معلمان و مهاجرانی بود که از روستاها به شهرها و بالعکس در رفت و آمد بودند. این مسأله در گزارشها و فعالیتهای فراوان ساواک و شهربانی و ژاندارمری بخوبی دیده میشود. با این وجود اکثریت روستاییان موضع منفعلانه و مصلحتگونه را دنبال میکردند و تنها بخشی از روستاییان وارد مرحله تظاهرات و راهپیمایی (عمدتاً در شهر) شدند.

نکته دیگر زد و خورد و درگیری بین روستاییان موافق و مخالف رژیم شاهنشاهی بود. پیشتر نیز عنوان شد که موافقان و مخالفان رژیم در روستاها ولو در اقلیت حضور داشتند و هریک از این دو گروه سعی در بسیج و سازماندهی نیروهای مربوط به خود بودند. جدای از اسناد مربوط به حضور مخالفان رژیم شاه، اسنادی در خصوص حضور موافقان رژیم شاه در شهرها که توسط شهربانی و مسئولان محلی، سازماندهی میشدند و از روستاها به شهرها منتقل میشدند، دیده میشود. در یکی از این گزارشها چنین آمده است:

خبر واصله حاکی است ساعت ۸:۳۰ روز ۲۳/۸/۱۳۵۷ حدود دو هزار نفر از روستاییان و عشایر بلوچ سرخس، به شهر وارد و ضمن داشتن تمثالهای کد ۶۶ با پلاکاردها و دادن شعارهای ملی و میهنی همراه با ساز و دهل دست به تظاهرات زده و در خیابانهای شهر راهپیمایی نمودند و عده‌های از مردم سرخس نیز به آنان پیوسته‌اند و تا ساعت ۱۰:۳۰ به تظاهرات ادامه دادند.^{۶۹}

در سند دیگری بر حمایت بخشی از اهالی دو روستا در تایید از رژیم شاه چنین گزارش شده است:

حدود ۵۰۰۰ نفر از مردم قراء استای و قهجه از توابع شهرستان تایباد سوار بر وسائط نقلیه موتوری خود و عدهای به صورت راهپیمایی با در دست داشتن تمثالهایی از شاهنشاه و شهبانو و ولیعهد و روشن نمودن چراغهای اتومبیل خود در ساعت ۱۰:۲۰ روز جاری به شهرستان تایباد وارد و به انجام تظاهرات ملی و میهنی پرداختند.^{۷۰}

در سند دیگری چنین گزارش شده است:

از ساعت ۱۰ روز ۵۷/۹/۲۲ (شاهنشاهی)، گروه کثیری از اهالی شاهدوست و وطن پرست شهر اراک - استان مرکزی و روستاهای اطراف آن که بالغ بر ۳۰۰۰۰ نفر بوده‌اند با دادن شعارهای ملی و میهنی به راهپیمایی و تظاهرات ملی در خیابانهای شهر اراک پرداخته‌اند. ضمناً در روز مذکور تعدادی از خبرنگاران خارجی از تظاهرات فوق عکس و فیلم و گزارشات جامعی تهیه نموده‌اند. همزمان عدهای از مخالفین در گروههای کوچک به طور پراکنده با پرتاب سنگ به طرف تظاهرکنندگان، به کوجهای فرعی متواری و پناه برده و مأمورین انتظامی مانع از برخورد آنها با تظاهرکنندگان شده‌اند.^{۷۱}

در یک گزارش با موضوع انجام تظاهرات ملی و میهنی در تربت جام استان خراسان چنین آمده است:

روز ۵۷/۹/۲۳ (شاهنشاهی)، عدهای حدود ۱۵۰۰۰ نفر از اهالی و روستاهای تربت جام استان خراسان در شهر مذکور به تظاهرات ملی و میهنی پرداخته‌اند. در تظاهرات فوق که اکثر شرکت کنندگان سنی بوده، حدود ۵۰ مغازه متعلق به طرفداران روح‌الله خمینی از طرف تظاهرکنندگان آسیب دیده است. با مداخله مأمورین انتظامی متظاهرين متفرق گردیده‌اند. متعاقب تظاهرات فوق بین گروههای موافق و مخالف در تربت جام درگیریهایی ایجاد شده است.^{۷۲}

در گزارش ساواک با موضوع دادن شعارهای ضد ملی در قریه نامن چنین بیان شده است که:

در ساعت ۱۱:۳۰ مورخ ۵۷/۹/۱۳ عده زیادی در معیت فخر سبزواری و چند نفر دیگر از روحانیون طبق دعوت محمد نامنی فرزند حاج رمضانعلی، میرزا محمدرضا فرزند شیخ علی اکبر، حاج علی اصغر نامنی فرزند رمضانعلی از سبزواری به قریه نامن وارد و درباره افرادی که دشمن دین و مملکت و آزادی میباشند، سخنرانی و شعارهای ضد ملی داده و نزدیک بوده که بین روستاییان برخورد به وقوع بپیوندد.^{۷۳}

نتیجه‌گیری

در این مقاله نقش روستاییان در انقلاب اسلامی سال ۵۷ و کنش-واکنش آنان مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

۱- اجرای سه مرحله اصلاحات ارضی، ورود مأموران دولتی به روستاها، افزایش شکاف در بین اقشار مختلف روستایی و دوگانگی بین بخشی (کشاورزی سنتی، کشاورزی مدرن) موجب تحولات در روستاهای ایران در بعد از اصلاحات ارضی و به ویژه دهه ۱۳۵۰ را فراهم کرد. اقشار مرفه، از اصلاحات ارضی سود جستند و اکثریت دهقانان خردهپا و خوشنشینان جزء، بازندگان سیاست ارضی رژیم پهلوی بودند.

۲- بجز گروه دهقانان مرفه و عوامل دولتی و اقلیت پشتیبان رژیم شاه در روستاها تقریباً دیگر اقشار و گروههای روستایی در ببحوئه انقلاب اسلامی موضع بیطرفانه و مصلحتگونه نسبت به رژیم شاهنشاهی اختیار کردند و از انقلاب سفید و اصلاحات ارضی که در جهت سیاست حفظ نظام طراحی شده بود، پشتیبانی نکردند. این موضع روستاییان در ماههای پایانی عمر رژیم به مخالفت بخش قابل توجهی از روستاییان علیه رژیم و همسویی با جریان انقلاب اسلامی ۵۷ و به ثمر نشستن آن تغییر یافت.

۳- برخلاف دیدگاه‌های رایج در خصوص سیاسی نبودن روستاییان در انقلاب اسلامی به معنای عام کلمه و انفعال محض، اسناد و مدارک موجود، از انقلابی شدن و سیاسی شدن بخش قابل توجهی از روستاییان، دست‌کم در سال ۱۳۵۷ و به ویژه ماه‌های پایانی عمر رژیم شاهنشاهی حکایت دارد. به عبارتی دیگر بخشی از جمعیت روستایی ایران در آستانه انقلاب به شکل حضور در راهپیماییها و تظاهرات در جریان انقلاب اسلامی نمایان شدند.

۴- روحانیان، معلمان و جوانان تحصیلکرده روستایی و مهاجران روزانه و فصلی به عنوان سه ضلع مکمل در رساندن پیام انقلاب اسلامی به روستاها- حداقل در روستاهای در مسیرهای پرفتوآمد و روستاهای پیرامون شهری - تأثیرگذار بودند. در واقع اینان، گروه‌هایی بودند که در معرفی انقلاب اسلامی و بسیج و سازماندهی و ترغیب بخشی از روستاییان به حضور در تظاهرات و راهپیماییهای شهرها نقش‌آفرین بودند. به طور کلی در دو ماه پایانی موج راهپیماییها و تظاهرات روستاییانی که به صورت برنامه‌ریزی شده توسط روحانیون و جوانان و عوامل مخالف رژیم شاه مدیریت میشد در شهرها گسترش پیدا کرد. به طوری که در اسناد مربوطه نیز عمده تظاهراتها و راهپیماییهای روستاییان در ماه‌های منتهی به انقلاب اسلامی بوده است.

۵- همانگونه که تحلیلهای صورت گرفته در خصوص انقلاب اسلامی نیز نشان میدهد، موج انقلاب اسلامی ایران در سال ۵۷ و ماه‌های پایانی همگی و سراسری میشود و گروه‌های مختلف از بازاریان و روحانیون گرفته تا اقشار متوسط شهری و دانشجویان و مهاجران و طبقات پایین در آن حضور دارند. در این میان نقش مهاجران روستایی- بعد از اصلاحات ارضی به ویژه از دهه پنجاه هجری به بعد با سکونت در مناطق حاشیه‌نشین و فقیر جامعه شهری- به عنوان یکی از گروه‌ها در پیروزی انقلاب اسلامی حائز اهمیت است. این افراد که در محله‌های جنوب شهر چه به صورت مهاجرت خانوادگی و چه به صورت مهاجرت فصلی زندگی میکردند، جزو گروه‌هایی شدند که در انقلاب اسلامی حضور داشتند. نقش کلیدی این قبیل مردان جوان برای نخستین بار در حرکت مهم مردم تبریز در ۲۹ بهمن ۱۳۵۶ دیده شد که به مناسبت چهلمین روز درگذشت شهدای قم آغاز، اما به سرعت به تظاهرات عظیمی بر ضد شاه تبدیل گردید. اگرچه روستاییانی که در فاصله نسبتاً دور از شهرها زندگی میکردند، نمیتوانستند در این تظاهرات مردمی شرکت کنند، ولی آن دسته از ایشان که در شهرها کار و یا مرتباً به شهر رفت‌وآمد میکردند در بحبوحه انقلاب اسلامی شرکت داشتند.

۶- حضور موافقان و مخالفان رژیم شاه در تظاهرات و راهپیماییهای شهرها و روستاها به ویژه در نیمه دوم سال ۱۳۵۷ در اسناد مختلف دیده میشود. به عبارتی نیروهای طرفدار امام خمینی توسط عوامل و گروه‌های مردمی زیر نظر روحانیون انقلابی تجهیز و سازماندهی میشدند و بعضاً در جریان تظاهرات ابراز قدرتمندی و زدوخوردهایی نیز با نیروهای طرفدار شاه داشته‌اند.

۷- انقلاب اسلامی پدیده‌های سیاسی و منحصر به پایتخت و شهرهای بزرگ نبود. بلکه تظاهرات و راهپیماییها و جنبش انقلاب در سالهای آخر سراسری بود. بالطبع روستاییان به شهری که در آن جوش انقلابی وجود داشت، دسترسی داشتند و از نزدیک نظاره‌گر جریانات انقلاب اسلامی و شعارها و تظاهرات بوده و بعضاً مشارکت نیز داشتند. بنابراین روستاها به ویژه روستاهای پیرامون شهری نمیتوانستند از تحولات سیاسی بیتأثیر بمانند.

پیوستها

حضور گروه‌هایی از نمایندگان روستاییان «قلعه‌نو باخرز» تربت جام در راهپیمایی روز ۱۰ دیماه ۱۳۵۷ در شهر و حضور در منزل آیتالله‌العظمی شیرازی و پشتیبانی کامل از رهبری انقلاب اسلامی ایران.^{۵۱}

اعزام روحانیون و طلاب علوم دینی به روستاهای اطراف شهرستان نیشابور به منظور تبلیغات مذهبی و تحریک افکار آنان بر علیه رژیم شاه نشاهی در تاریخ ۵۷/۸/۲۴.^{۵۲}

فعالیت‌های ضد رژیم شاهنشاهی در روستاهای خورعلیا، ترقبه مشهد و پایین آوردن تمثال کد ۶۶ (شاه) در تاریخ ۵۷/۹/۲۷.^{۵۳}

- تظاهرات و درگیری خونین بین اهالی روستای شمسی با مأمورین نیروی انتظامی در تاریخ ۵۷/۹/۱۷^{۵۵}
- تظاهرات و دادن شعارهای مضره توسط عده ای از طرفدار خمینی ساکن روستای قلعه چهارده کلاته دامغان در تاریخ ۵۷/۱۰/۱۷^{۵۶}
- گزارش شهربانی فردوس در خصوص ورود حدود ۶ هزار نفر از روستاهای اطراف فردوس به شهر و درگیری بین عوامل رژیم و مخالفان در تاریخ ۵۷/۹/۲۳^{۵۸}
- تظاهرات ۱۰ هزار نفری مردم رفسنجان و روستاهای حومه علیه رژیم شاه در تاریخ ۵۷/۱۰/۱۸^{۵۹}
- گزارش هنگ کازرون در خصوص آتشسوزی تعدادی از تراکتورها و تعدادی موتور آب و انبار شرکت باغداری ایران توسط مخالفان در تاریخ ۵۷/۱۰/۲۲^{۶۰}
- تحریک فعالیتهای ضد رژیم شاهنشاهی توسط آموزگار روستای خطاب بجنورد در تاریخ ۵۷/۹/۱۸^{۶۱}
- گزارش ژاندارمری در خصوص درگیری و زد و خورد روستاییان موافق و مخالف رژیم شاهنشاهی در پیچ ساغروان در مسیر قوچان- مشهد و به آتش کشیدن کامیون توسط مخالفان در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۲۳^{۶۲}
- گزارش فرمانداری نظامی در خصوص درگیری اهالی روستاهای رهنان و مارچین ۱۳۵۷/۱۰/۲۴^{۶۳}
- گزارش ژاندارمری در خصوص شعارهای برخی از روستاییان خوی له شاه و قصد ورود به شهر خوی ۱۳۵۷/۱۰/۲۹^{۶۴}
- حضور سپاه ترویج و آبادانی در روستای هارم فسا و تبلیغات سوء علیه مقامات رژیم. ۱۳۵۷/۲/۱۳^{۶۶}
- دادن شعار علیه شاه در مراسم چهلم شهدای قم در روستای محمودآباد ساوه. ۱۳۵۶/۱۱/۲۹^{۶۷}
- ورود طلاب علوم دینی به مرودشت و اعزام آنها در قالب گروههای ۲ الی ۳ نفری به روستاهای استان فارس^{۶۸}
- حضور روستاییان و عشایر سرخس و حمل پلاکاردهای شاهدوستانه و دادن شعارهایی به طرفداری از رژیم ۱۳۵۷/۸/۲۳^{۶۹}
- حضور بخشی از مردم روستاهای استای و قهجه در راهپیمایی شبانه شهرستان تایباد و در دست داشتن تصاویر شاه، فرح و رضا پهلوی در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۱۱^{۷۰}
- شرکت اهالی شهر اراک و روستاهای اطراف در تظاهرات شاهدوستانه و زود و خورد با مخالفان رژیم در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۲۲^{۷۱}
- تظاهرات و راهپیمایی اهالی روستاهای تربت جام در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۲۳^{۷۲}
- حضور مخالفین و شعارهای ضدملی در روستای نامن در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۱۳^{۷۳}
- حضور عدهای از اهالی روستای شیشوان از توابع عجب شیر در مسجد عجب شیر در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۱۵^{۷۴}
- ورود چند جوان به روستای وریج قم از توابع بخش کهک و تظاهرات و دادن شعار علیه شاه ۱۳۵۷/۵/۱^{۷۵}
- درخواست تعدادی از ایلات و عشایر قوچان و شرکتهای تعاونی روستایی از شهربانی جهت عکسالعمل در مقابل تظاهرات فرهنگیان ۱/۷/۲۳^{۷۶}
- شرکت اهالی روستای ولوجا در عزاداری مسجد جامع ساری در تاریخ ۱۳۵۷/۶/۴^{۷۷}

* دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی از دانشگاه پیام نور تهران.

۱- هوگلاند، اریک؛ زمین و انقلاب در ایران (۱۳۴۰-۱۳۶۰)، ترجمه فیروزه مهاجر، انتشارات شیرازه، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۱.

۲- اشرف، احمد، ۱۳۶۰.

۳- کدی، نیکی، ۱۹۸۱.

۴- ولف، اریک، دهقانان و انقلابها،

(مطالعاتی نظری، تطبیقی و تاریخی در باب انقلابها)، ترجمه محمدتقی دلفروز، انتشارات کویر، تهران، چاپ سوم، ۱۳۹۲، صص ۸۹-۱۰۰

Eric Wolf, Peasant Wars in the Twentieth Century, New York, 1969

۵- کاظمی، فرهاد، آبراهامیان، یرواند، دهقانان غیرانقلابی در ایران معاصر، مقالاتی در جامعه‌شناسی سیاسی ایران، انتشارات پردیس دانش، چاپ سوم، تهران، ۱۳۹۳، صص ۵۶-۱۰۷.

۶- موریو اونو ۱۹۷۹، فرهاد کاظمی، یرواند آبراهامیان، ۱۳۸۵، احمد اشرف ۱۳۸۷.

۷- برای کسب اطلاعات بیشتر در این باره بنگرید به: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، آرشیو اسناد، شماره سند: ۰۲۴۲-۴۸ / ۱۰۴ / مرکز بررسی اسناد تاریخی، اسناد ساواک، آرشیو اسناد، تاریخ ۱۳۵۶/۱۱/۱۹. مرکز اسناد انقلاب اسلامی، بخش کتابخانه و اسناد، گزارشهای ساواک.

۸- برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص تعداد و جمعیت روستایی کشور بنگرید به: سعیدی، عباس: سطحبندی روستاهای کشور، انتشارات شهیدی، ۱۳۸۸. جوان، جعفر: جغرافیای جمعیت ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۰. ازکیا، مصطفی، جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران، ۱۳۶۵، نشر اطلاعات. مهدوی، مسعود، جغرافیای روستایی ایران، ۱۳۸۱، انتشارات سمت. سعید لیلز، موج دوم، تجدد آمرانه در ایران، انتشارات نیلوفر، ۱۳۹۲ و مرکز آمار ایران، سرشماری ۱۳۵۵.

۹- اشرف، احمد، طبقات اجتماعی، دولت و انقلاب در ایران، ترجمه سهیلا ترابی فارسانی، انتشارات نیلوفر، چاپ اول، ۱۳۸۷، صص ۲۰۷؛

Ashraf, Ahmad, "An Evaluation on land Reform". Afshar Naderi,, Seminar on Evaluation of Directed Social Change (Tehran University: Institute for Social Studies and Research, 1967), pp. 69-143.

۱۰- خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، ج ۴، صص ۲۲؛ ج ۵، صص ۲۳، ۳۹ و ۱۳۶؛ ج ۶، صص ۱۸۱.

۱۱- همان، احمد اشرف، صص ۲۰۹-۲۱۰.

۱۲- اشرف به نقل از کتاب نظم سیاسی در جوامع در حال تغییر اثر ساموئل هانتینگتون (۱۹۶۸)، صص ۲۱۱.

۱۳- ملک محمدی، حمیدرضا، از توسعه لرزان تا سقوط شتابان، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۱، صص ۴۱.

۱۴- مؤمنی، باقر؛ مسأله ارضی و جنگ طبقاتی در ایران، انتشارات پیوند، چاپ اول، تهران، ۱۳۵۹، صص ۵۰۴.

۱۵- هوگلاند، اریک، ۱۹۸۲، صص ۲۱۹.

۱۶- همان، احمد اشرف، ص ۲۱۵.

۱۷- بشیریه، حسین، جامعه‌شناسی سیاسی ایران، نشر نی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۲، ص ۱۳۳.

۱۸- همان، حمیدرضا ملک محمدی، ص ۲۲۵.

۱۹- همان، باقر مؤمنی، ص ۵۰۵.

۲۰- مقصود از مرکز، مرکز سرمایه‌داری غرب است. دستور اجرای قانون جلب و حفظ سرمایه‌های خارجی در ایران، در سال ۱۳۳۴، اقتصاد ایران را به روی سرمایه‌داران غربی، به طور کلی و سرمایه‌های امریکایی به طور اخص باز کرد. در نتیجه این قانون، تا ژوئن ۱۹۵۷ حدود ۱۰۸ شرکت خارجی در بخشهای مختلف اقتصاد ایران سرمایه‌گذاری کردند؛ اما تعداد محدودی در بخش کشاورزی سرمایه‌گذاری کردند. به ن قل از لهسایزاده، جامعه‌شناسی کشاورزی ایران.

۲۱- لهسایزاده، عبدالعلی، جامعه‌شناسی کشاورزی ایران، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۷، ص ۵۸.

۲۲- واضحی، کاووس، اقتصاد سیاسی ایران، ساختارهای پیشاسرمایه‌داری در اقتصاد ایران، انتشارات صمدیه، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۲، ص ۱۱۳.

۲۳- آلن بیل، جیمز، سیاست در ایران - گروهها، طبقات و نوسازی، ترجمه علی مرشدیزاد، نشر اختران، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۷، ص ۲۳۱.

(The Politics of Iran: Groups, Classes, and Modernization: [James Alban Bill](#), Charles E. Merrill Publishing Company, 1972).

۲۴- محمدرضا پهلوی، انقلاب سفید، انتشارات کتابخانه سلطنتی پهلوی، ۱۳۴۶.

۲۵- برای کسب اطلاعات بیشتر بنگرید به: لیلاز، سعید، تجدد آمرانه در ایران. مجموع صادرات غیرنفتی کشور که عمدتاً مواد غذایی و کشاورزی یا تولیدات روستا را شامل میشد، با ۴۲ درصد افزایش از ۱۵۳ میلیون دلار در سال ۱۳۴۳ به ۲۱۷ میلیون دلار در سال ۱۳۴۷ رسید که رشد سالانه‌های معادل ۹ درصد را نشان میداد. البته به موازات افزایش تولید محصولات کشاورزی و روستایی، در همین سالها و نیز سالهای بعد، واردات این محصولات نیز رو به افزایش گذاشت. علت این پدیده نیز پیشافتادن نرخ رشد اقتصادی و نرخ رشد درآمد سرانه از رشد تولید محصولات کشاورزی بود که رشد مصرف را بیش از رشد تولید قرار میداد.

۲۶- لیلاز، سعید. موج دوم، تجدد آمرانه در ایران، تاریخ برنامه‌های عمرانی سوم تا پنجم. انتشارات نیلوفر، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۲، ص ۵، ۱۰۴، ۲.

۲۷- سعیدی، عباس، «اصلاحات ارضی در ایران»، جغرافیای جامع ایران. تهران: مرکز مطالعات ایرانی و اسلامی، ۱۳۸۶.

۲۸- برای کسب اطلاعات بیشتر بنگرید به: لمبتون، آن ک.س، اصلاحات ارضی در ایران، ۱۳۴۰-۱۳۴۵، ترجمه مهدی اسحاقیان، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۹۴، *Persian Land Reform 1962-1966, London: Oxford University Press, 1969 The*

۲۹- همان، اریک هوگلاند، ص ۲۴۵.

۳۰- هوگلاند، اریک، ۱۹۸۲، اشرف، احمد، ۱۳۶۰.

۳۱- اشرف، احمد، حکومت و مناسبات ارضی پیش و پس از انقلاب ایران، ترجمه سهیلا ترابی فارسانی، انتشارات نیلوفر، چاپ اول، ۱۳۸۷، صص ۲۲۵-۲۲۶.

- ۳۲- همان، حسین بشیریه، ص ۷۷.
- ۳۳- کدی، نیکی، ریشه‌های انقلاب در ایران، ترجمه عبدالرحیم گواهی، نشر علم، چاپ ششم، تهران، ۱۳۸۵، صص ۲۸۷-۲۸۸.
- ۳۴- همان، مصطفی ازکیا، ص ۱۲۸.
- ۳۵- همان، جیمز آلن بیل، ص ۲۴۰.
- ۳۶- ملایی، علیرضا، موسوی، سیده فهیمه، بازنمایی مشارکت سیاسی روستاییان و مهاجران روستایی در داستانهای دوره پهلوی دوم (۱۳۵۷-۱۳۴۰)، مجله تحقیقات تاریخ اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، شماره اول، بهار و تابستان، ۱۳۹۵، ص ۱۶-۲.
- ۳۷- خلجی، عباس، اصلاحات امریکایی و قیام ۱۵ خرداد، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۱، صص ۱۶۰-۱۶۱.
- ۳۸- همان. اریک هوگلاند، صص ۲۴۵-۲۶۸.
- ۳۹- همان. اریک هوگلاند، صص ۲۵۰-۲۵۹.
- ۴۰- همان، حسین بشیریه، صص ۱۳۲-۱۳۳.
- ۴۱- همان. احمد اشرف، صص ۲۱۲-۲۱۳.
- ۴۲- همان. احمد اشرف، ص ۲۳۱.
- ۴۳- همان. احمد اشرف، ص ۲۳۳.
- ۴۴- موریو،
اونو سال ۱۳۵۷ در ایران بودم، انقلاب اسلامی به روایت موریو اونو، ترجمه هاشم رجبزاده، کینجی نه اورا، انتشارات طهوری، چاپ اول، تهران، ن، ۱۳۹۶، ص ۲۱۷.
- ۴۵- خسروی، خسرو، جامعه‌شناسی ده در ایران، نشر دانشگاهی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۵، ص ۴۶.
- ۴۶- همان، اریک ولف، صص ۸۹-۱۰۰.
- ۴۷- آبراهامیان، یرواند، ایران بین دو انقلاب: درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران معاصر، ترجمه احمد گل محمدی و محمدابراهیم فتاحی، نشر نی، چاپ بیستودوم، تهران، ۱۳۹۳، صص ۴۶۵-۴۶۸.
- ۴۸- گلدستون، جک، مطالعاتی نظری، تطبیقی و تاریخی در باب انقلابها، ترجمه محمدتقی دلفروز، انتشارات کویر، تهران، چاپ سوم، ۱۳۹۰، صص ۳۴۴-۳۴۵.
- ۴۹- مور، برینگتن، ریشه‌های اجتماعی دیکتاتوری و دموکراسی «نقش ارباب و دهقان در پیدایش جهان نو»، ترجمه حسین بشیریه، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۹، ص ۶۰.

- ۵۰- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۹۳.
- ۵۱- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۱۵۶۸۰۵۷.
- ۵۲- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران، آرشیو اسناد، شماره سند ۲۰۸۳۰۵۷.
- ۵۳- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۲۱۱۲۰۱۰.
- ۵۴- مرکز اسناد انقلاب اسلامی، بخش کتابخانه و اسناد، گزارشهای ساواک.
- ۵۵- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۱۹. ص ۱۵۵. شماره سند ۲۸۰۲.
- ۵۶- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۲۳. ص ۳۵۹. شماره سند ۱۴/۷۴۳۲.
- ۵۷- همان. مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- ۵۸- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۱۲۶۱۳۷.
- ۵۹- مرکز بررسی اسناد تاریخی. روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۲۳. ص ۴۱۳. شماره سند ۱۵/۱۱۸۸۴.
- ۶۰- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۱۹. ص ۱۵۵. شماره سند ۲۸۰۲.
- ۶۱- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۱۲۵۱۷۱.
- ۶۲- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۲۱۱۲۰۱۱.
- ۶۳- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۲۴. ص ۸۸.
- ۶۴- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی، کتاب ۲۴. ص ۱۹۴.
- ۶۵- مرکز اسناد انقلاب اسلامی، بخش کتابخانه و اسناد، گزارشهای ساواک.
- ۶۶- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۲۷۲۱۰۱۹.
- ۶۷- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، آرشیو اسناد، شماره سند ۰۲۴۲. ۴۸ - ۱ / ۰۴.
- ۶۸- مرکز بررسی اسناد تاریخی، اسناد ساواک، آرشیو اسناد، تاریخ ۱۳۵۶/۱۱/۱۹.
- ۶۹- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۲۱۳۹۰۰۷.
- ۷۰- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۱۲۶۰۹۳.
- ۷۱- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۲۰. ص ۱۷۷. شماره سند ۲۹۰۴.
- ۷۲- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۲۰. ص ۲۳۴. شماره سند ۲۹۴۳.
- ۷۳- مرکز بررسی اسناد تاریخی، روزشمار انقلاب اسلامی ایران، کتاب ۱۸. ص ۲۶۶. شماره سند ۲۴۰۴.

۷۴- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۱۸۷۰۲۷.

۷۵- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۲۲۶۰۸۵.

۷۶- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۱۰۲۸۱۰۹.

۷۷- مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران. آرشیو اسناد، شماره سند ۲۴۸۶۰۹۰.

۰۲۰۸۳۰۵۲

ردیف	موضوع / اطلاعات	محل / پیرو
۱	به ریاست سازمان اطلاعات و امنیت خراسان - ملاحظات حفاظتی	
۲	از: مسئولین استان خراسان (اطلاعات)	
۳	شماره: ۴۵ - ۸۴	۸ - کهرنگان
۴	تاریخ: ۵۷/۸/۴	
۵	پیوست	

برای اطلاع واصله روحانیون و طلاب علم دینی که بظهور انجام تبلیغات مذمومین به روستاهای اطراف شهرستان نیشابور اعزام میشوند بین روستائیان شایع نموده اند که ناشی از تصددار املاک شطرا تا صاحب نظاید و همین بظهور افکار آنان را بر علیه دولت تحریک مینمایند

معاون اطلاعاتی شهرستان سرمنجم رودری
رئیس دایره اطلاعات را مکن سرگرد خروسی

مسئول رمز و اخبار جوانان
انستیتور بودارستانیم نورمحمدی
مذممین نورسراج بخش

ارزانی بزرگوار صحت دارم
نقشه: ۱
محل: خراسان خراسان

۱۲/۲۰۱/۷۷/۱۳۲/۵۷

۵۷/۱/۲۷
مجلس شورای اسلامی
تهران

۰۲۱۱۲۰۱۰

درباره (موضوع) تبسار سیهید امیر عزیزی نهایت توایهت هائس واستاندار خراسان

۱- برابر گزارش تنگ زاندر امیری شهید مستند با اعلام گروهان شهید گزارشها سگاه گوجگی گویا است قدما ی در تریه خور علیا به تحریک وسرپرستی شیخ محمد عالمی وحاجی رحیمعلی شریعتی وحاج قدیر شریعتی مبادرت به دادن شعارهای ضد ملی ومیهنشنوده وبقریه خور سفلی عزیمت ودر بدهستان بجههای دهستان خور را شکستهمتنظال که ۶۶ راپائین آورد و شکستماند وچون احتمال درگیری بین مخالفین وموانعین وجود داشته دستورات لازم بهاسگاه داده شده است .

۲- برابر گزارش تنگه شهید مستند با اعلام گزارش گروهان شهید از ساعت ۲۱۰۰ مورخه ۱۲/۱/۵۷ الی ساعت ۲۲۰۰ همان روز عده ۴۰ نمازساکنین طریقه رتقد در که شجاوزاز پنجهزار نفرین وبرد بوده اقدام براه بهائی سیاسیوتظاهرات ضد ملی نموده اند واین تحریکات برسپله شیخ حسن زاده موشیخ امیری که اخیراً از زندان سیاسی آزاد شده است با همکاری شیخ جواد باغستانی وحسبب العا با ذری ومحمد غلامی رآقای ژرنی ومحسن لیتدانی جبار محمودی و حاج غفترعلی تقی زاده انجام رتمام ساکنین رتقد رطریقه رآباجتماعات ضد ملی کشانیده ره روزهم ادا به فعالیت آن بیشتر میشود وتا زمانود نماز طریق فرماندار وتمامی رتقد در روجل نیرو مستقونسبت به سنگبری محرکین اقدام کرده سنات تظاهر کنندگان نابلو که ۶۶ میدان طریقه وخجایان که ۶۶ را کده واعلامه هائی میلی برتهد به مرد پهنشر مینمایند .

۳- برابر گزارش تنگه شهید مستند با اعلام گروهان چناران در داخل بخش چناران مورخه ۵۷/۱/۲۵ مخالفین شروع به تظاهرات وبطرف جاده سنتو در حرکت بوده که امکان داشته به شهید عزیمت نمایند ورئیس اداره آموزش وپرورش هم تلفنی اعلام داشته بکلیه آموزگاران اداره مذکور با پائین آوردن که ۶۶ به تظاهر کنندگان که حدود شش هزار نفر بود مانده ملحق شده اند و برابر اعلام بعدی با اقداماتی که بعمل آمده از عزیمت آنان به شهید جلوگیری رچناران

۵۷/۱/۲۵-۲۲

مراجعت نموده اند ۱۴۵۹۷
۱۷/۹/۲۹

۱۳۴۰/۱/۲۷/۱۳۲/۵۷

۵۲/۱/۲۷
گزارش گروهان

۰۲۱۱۲۰۱۰

تیسار شهید امیر عزیزی نهایت توایت عالمواستاند اراخراسان

۱- برابر گزارش هنگه ژاندارمری مشهد مستند باعلام گروهان شهید گزارش پاسگاه گوجگی گویا است اقدامی در تهیه محور علیا به تحریک و سرپرستی شیخ محمد عالمی و حاجی رحیمعلی شریعتی و حاج تقدیر شریعتی مبادرت به دادن شعارهای ضد ملی و میهنی نموده و بقره خیر سلفی عزیمت و در بدستان بهیمهای بدستان خور را شکست مرستال که ۶۶ راپاتین آورده و شکستاند و چون احتمال درگیری بین مخالفین و موافقین وجود داشته دستورالایق پاسگاه داده شده است *

۲- برابر گزارش هنگه مشهد مستند باعلام گروهان شهید از ساعت ۲۱۰۰ مورخه ۵۲/۱/۲۲ الی ساعت ۲۲۰۰ همان روز در میدان ساکین طرته و ترقه که شجاووزار پنج هزار نفرین ویرد بوده اقدام برای بهمانی سیاسی و تظاهرات ضد ملی نمودند و این تحریکات بوسیله شیخ حسن زاده موشیخ امیری که اخیراً از زندان سیاسی آزاد شده است با همکاری شیخ جواد بانستانی و حبیب العبادری و محمد غلامی و آقای ژینی و حسن لیدانی و عباس محمودی و حاج غفزار علی تقی زاده انجام و تمام ساکین ترقه و طرته را با تظاهرات ضد ملی کتاند و هر روز هم ادامه فعالیت آن بیشتر میشود و تظاهرات از طریق فرمانداری امنیه در محل نیرو مستقر نسبت بدستگیری محرکین اقدام گردد ضمناً تظاهر کنندگان تا بلوک ۶۶ میدان طرته و خیابان کد ۶۶ کده و اعلامیه هائی مبنی بر تهدید بد مرد منتشر مینمایند *

۳- برابر گزارش هنگه مشهد مستند باعلام گروهان چناران در داخل بخش چناران مورخه ۵۲/۱/۲۵ مخالفین شروع به تظاهرات و بطرف جاده سقو در حرکت بوده که امکان داشته به مشهد عزیمت نمایند و رئیس اداره آموزش پرورش هم تلفنی اعلام داشته بکلیه آموزگاران اداره مذکور با پاتین آوردن کد ۶۶ به تظاهر کنندگان که حدود شش هزار نفر بود مانع ملحق شده اند و برابر اعلام بعدی با اقداماتی که بعمل آمده از عزیمت آنان به مشهد جلوگیری و چناران

۵۲-۲۵/۱

مراجعت نموده اند ۱۴۵۹۷
۲۹/۹/۵۲

سری

سوادت ووقایع روز ۱۷/۹/۵۷ در شهريزد

- ۱- مقارن ساعت ۱۸۰۰ روز ۱۷/۹/۵۷ (۲۵۳۷ شاهنشاهی)، دودسته مزاد را که حدود ۵۰ نفر بود مانند درخیا بانهای ایرانشهر و شاه شهريزد مبادرت به دادن شعارهای ضد ملی و آتش زدن لاستیکهای فرسوده اتومبیل نموده اند. افراد مذکور بهاد حالت مأمورین انتظامی ضمن استفاده از گاز اشک آور متفرق گردیده اند.
- ۲- در ساعت ۲۲۰۰ روز ۱۷/۹/۵۷، ده های از قشربین مذمبی در روستای شمسی واقع در ۳ کیلومتری شهريزد ضمن دادن شعارهای مشر و انجام تظاهرات اغلالنگرانیه با سنگ و جوب به طرف مأمورین انتظامی حمله کرد هاند. مأمورین انتظامی با شلیک تیرهای هوایی اغلالنگران را متفرق و در خلال آن د و نفر از آنها کشته و یک نفر مجروح گردیده که جهت درمان به بیمارستان اعزام گردیده است!
- ۳- در ساعت ۲۳۲۰ روز ۱۷/۹/۵۷، افراد ناشناسی با پر تاپ یکمد در نارنجک دست سازید اغلالاداره کل د ارانی و امور اقتصادی شهريزد، یک جام از شیشه های اداره مذکور را شکسته و متواری گردیده اند.
- ۴- مقارن ساعت ۲۴۰۰ روز ۱۷/۹/۵۷، افراد ناشناسی به دستگاه ماشین پلی کبی و یکد دستگاه ماشین تحریر از د بهرستان پهلو ی شهريزد بسرقت برده اند.

ارزیسایسی خبر :

خبر صحت دارد.

اقدامات انجام شده :

- ۱- مراتب به نخست وزیر اعلام گردیده است.
- ۲- نسبت به شناسائی و دستگیری ماطین، اقدامات لازم بعمل آمده است.

سری

۳۸۰۳

۱۴/۷۴۴۲
۱۸/۱۷

کتابخانه

۵۱۲ - ۳

نخ ۸۴۴۲

ص ۱۷ از ۵۷

مجموعه مصدق

روز ۱۷ از ۱۷ عدد ۱۰۰ سندین نهی و انوار فتنه کتب لاتین و غیره
 چنانچه مکاتبات دانشگاه ضمن دارن شماره ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱
 فیضه اسکیم بر روی روزنامه زندان نوشته در بابی این
 روزنامه گفته است که قسم آنان گشته و همگی همگی را به دلوار و نفس
 در عین همگی اسلام بر نرفته که با مخالفی فی نفوذ دولت بیان
 زندوان در بر داشته و این مطلق در دیگران که بحر به آن اشاره
 گفته شده که بنفرد به آنرا گفته که با به نمران و کبریا گفت
 اندام بر کرده است
 منظریه شبیه - گویان از انوار راه دانشگاه که در به گفته که هر روز

تاریخ: ۳۰ مرداد ۱۳۸۵
شماره: ۵۴۲۰۲۹/۱۴
پرست: .....

وزارت کشور
شهرتالی کشور شاهنشاهی
دهربانیهای خراسان - مشهد

شماره: ۰۰۱۲۶۱۲۲

موضوع: .....

از: شهرداری استانی خراسان (اطلاعات)

به: تیمسار سپهبد امیرعلیزری نهایت تولیت دهنش واستاند ارخراسان

موضوع: تانای اهرات

برای برگزاری شهرداری استانی فردوس ساعت ۱۱:۰۰ روز ۲۷/۹/۵۷/۹/۹۷ عددی آن حدود ۶۶ ژانفرته از تراه
اطراف پشهر آمده و اندام پش اهرات تعد ملی نوده اند چون با تذکر و اخطار ما مورین مشرف نوده و مورین
بر تانای نارنجک گاز اشک آور و تهر اند از ای هوایی شده و آنان را مشرف که در نتیجه های اهرات پش اهرات
مقابله پود اهرت و باسکه و جوب ما مورین جمله نوده اند که عدد اهر آنان را مشرف و در ساعت ۱۲:۰۰ خانه
مانده است *

ولیس شهرداری استانی خراسان * یور لنگر اهرات

گیرندگان

====

۱ - فرماندهی ناحیه و نند اهری خراسان جهت آگاهی

۲ - لشکر ۲۷ مشهد

۳ - هیات سازمان اطلاعات و امنیت خراسان

۴۱

در تانای اهرات
در تانای اهرات
در تانای اهرات

۴۴

خیابانی دهختر خانه

۱۳۸۵/۹/۲۷

گدازه تورکیز

۵۸

روز کرون

۵۱۴

۱۵/۱۱۸۸۴
۵۷/۱۰/۱۸

۱۵/۱۱۸۸۱
۵۷/۱۰/۱۸

صدور ۱۰۰۰۰۰
فرا بجومه خسار در انحصار - خزینه در دار و نقد
۱۵۰۰ روزهای

لطفاً از شعبه دریافت

بهمی آورده تطبیق کنند

ارتقا می دیند انبار هر دو - باز شد

ارسی

سوق گردید

گزینه صفای

۱۵۱۸

درج شده ۲۰۰ - مال -
بیتن - زمان گردید

از: ۰۸ - ۳

به: ستاد فدا - ک - ش - ر ۲
موضوع: رونوشت ستاد - ۲ - ک - ش

آگهی مرکز فرماندهی

تلگراف

وزارت کشور

ژاندارمری کشور شاهنشاهی

(کتف)

شماره

تاریخ

پیوست

موضوع: آتش سوزی

بر اساس گزارش هنگام کازرون در ساعت ۱۷۱۵ روز جاری تلفنی به هنگام اطلاع داده شده که در شرکت باغداری
ایران واقع در ۱۰ کیلومتری شمال کازرون حوزه پاسگاه راهدارده ای از اهالی روستاهای اطراف دست به
تخریب و آتش سوزی زد مانند ۰ بلا فاصله مأمورین گروه مبارزه با آگهی مرکزی بمعیت مأمورین فرماندهی آتش
محل بمقتضای دستور حرکت مشا در میگردد تعدادی از تراکتورها و تعدادی موتور آب و انبار شرکت و سایر وسایل
در آتش میسوزید و اثری از اخلاکگران نبوده که آتش وسیله ماشین آتش نشانی هنگام و کمک مأمورین خاموش میشوند
ضمن بررسی که بعمل آمده تعدادی از اخلاکگران اهالی قریه احمد آباد حوزه پاسگاه راهدارده ای بود مانده در مورد

دستگیری آنان از طرف پاسگاه مربوطه اقدام به بهره متعاقبا صورت خواهد گرفت

ف - ناحیه ژاندارمری فارس - سولنگر امیر حسینی

۵۶/۱۰/۲۲ - ۶۰۱/۶۸/۴۱/۲

گیرندگان

جناب آقای استاندار محترم استان فارس جهت استحضار

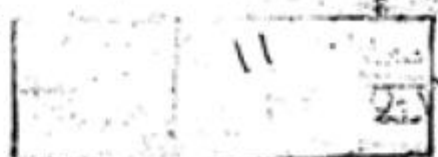
تیمسار فرماندهی به ادگان منطقه و مرکزهای شهرستان جهت استحضار

ر ۳ - ۰۸ جهت آگاهی

ف - هنگام ژاندارمری کازرون پیرو شماره ۵۶/۱۰/۲۲/۶۰۱/۶۸/۴۱/۲ صادره از گروهان کازرون جهت آگاهی

و دستگیری اخلاکگران و گزارش نتیجه اقدامات انجام شده

بالتوا

۵۰۱-۰۱۱۶
۵۰۱-۰۱۱۶
فرماندهی

درجه فوریت

کشفه بندی حفاظتی
مقرارش مخبر

شماره پرونده: ۴۲۵۱۸۹۷

شماره: ۳۳۴۹ - ۱

تاریخ: ۲۵/۹/۵۷

شماره گزارش: ۵۱۴

تاریخ گزارش: ۲۴/۹/۵۷

پوست: X

گزارشگر: جهت اطلاع

۵۷/۹/۲۸

۳۵۹/۳۲۸۹۷

موضوع: ...

دو تنیزه فرخته، صاحبی T موزگار تریه خطا بدر ۳۰ کیلو تریه
بجنورد دانس T موزان را تحریرت و با تعلیم دادن به دانس T موزان
از آنها میخواهند که شمارهای ند ملن و صحنی بدهند وی برتیا
اهالی تریه را تحریرت که بر طبقه دولت و به حمایت از عینی اقدام
نما بند خا رالیه چندی قبل بکشته بشهد عزیزت و سر تها هرات -
شهد حرکت داشته و با T وردن یک ستگاه ضبط صوت و گذاردن -
توارهای مضره پیشنهاد خواهدن کتا بهای مختلف را به جنگرا تس
میگنا بد .

نشریه ششم : غیر قابل تحلیل و بررسی است .
نظریه یکشنبه : مراتب به زاهداری بجنورد طعنه شخصیات نامبرده
در دست تهیه است نتیجه حما آنها تقدیم خواهد شد .
نشریه ۲/۸ : موضوع صحت ندارد .

۱۴۱

۳۱۲۴۳

۱۵

۰۲۱۱۲۰۱۱

۲- گزارش هتکه زاندارمیری مشهد مستند با اعلام گروهان چناران حاکیست در ساعت ۱۵۳۰ مورخه ۵۷/۱/۲۲ کار
جاده مستود در بیج ساغروان ۲۰ کیلومتری توجان مشهد ونه کیلومتری شرق پاسگاه سلطان آباد بنزخاور ۱۹۲۹۱
که وابسته عدای از موافقین بود مویا عدای از مشهد بطرف شیخ کاندلوسیرفتند بوسیله عدای مخالفه که از مشهد
آمده بودند کنگ کاری وسپس کابون نوبی و آنتن میزنند و خود رو منوراز ببر میروند و گزارش معدی اعانم کرد پس
هویت راننده کامیون حسین و جنهای ساکن قره عنقی توجان بود مرآلت بکار رفته چوب و شمشیر تیر و تبه بوده
است تعداد مخالفین متجاوز از چهار هزار نفر درشتیمان خود بودند ۳۰ الی ۲۰ نفر بودند
هد گزارش هتکه مشهد مستند با اعلام گروهان چناران حاکیست که تعداد مجرمین چهارده نفر که اساس دوازده نفر آنان
در دفتر پیداری محل به ثبت رسیده و مجرمین ساکنین در شیخ کاندلوسیر حکم آباد بود ماند (موضوع گزارش شماره
۱۱۴۰۱/۲۲/۱۳۲/۲۱۰ - ۵۷/۱/۲۵ که از طریق ناحیه گزارش شده است الف

فرمانده ناحیه زاندارمیری خراسان سرلشکر دانش

گیرندگان

- ۱- تیمسار فرماندهی لشکر ۲۲ خراسان جهت آگاهی
- ۲- تیمسار ریاست شهرداری خراسان جهت آگاهی
- ۳- تیمسار فرمانده ارتش مشهد و حومه جهت آگاهی
- ۴- تیمسار ریاست سازمان اطلاعات و امنیت خراسان جهت آگاهی و اقدام بایسته
- ۵- وکن ۲ ناحیه جهت آگاهی و اقدام لازم
- ۶- شد اطلاعات وابسته بناحیه جهت آگاهی و اقدام لازم

سروان تربیانه علی محمدی

ارفروداری نظامی اسنمان و حومه

موضوع: گزارش زنیای

بیت دوره اداسعت ۸۰۰ روز ۵۷/۱۰/۲۴ ال ساعت ۲۰۰۰ روز ۵۷/۱۰/۲۴

هم و تاج در صلت دوره بشرح زیر با تحضار رسید

- تظاهرات در راه پیاپی های اعلام بصورت متفرق در سطح شهر وجود داشت که

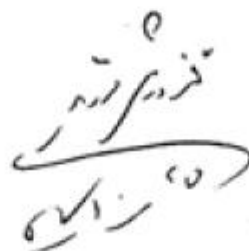
موجب برای درگیری با شورین پیتی نیامد

- عدد ای از اهالی دهان با چرب و خیاق به روستای مارچین حمله در شد که مراتب

سریاً به نامارمی اعلام داد هرگز نه اعمال خشنوت با درجی جلیگیری لیل آمد

افرمیات فریاداری نظامی سروان تربیانه علی محمدی

تاریخ
۵۷/۱۰/۲۶

نیمم سه نفر در زمین ادراک به چشم میزدند و در هر یک از آنها
 انجام داده میمانی تر و همانی از زمین مختلف مردم به دادن نشانی خود از این
 راه

از صبح روز ۲۹، ۱۰، ۵۷، غایت روز از بدین حسنی در وقت است این غنی عیناً
 راه پیمانی در روز خود بود، گروهی از زمین مختلف مردم به دادن نشانی خود از این
 راه به زمین در این روز به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود

ت به راه پیمانی غنی به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 جوی راه پیمانی به حیوانات گرایید و در نتیجه قطعه زمین به زمین خود به زمین خود
 این آنرا را به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود

بدین قطعه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 گروهی از زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 بود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 در در این محل خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود

به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 راه است نه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 راه است نه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 راه است نه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 راه است نه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 راه است نه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 راه است نه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود
 راه است نه زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود به زمین خود

۰۲۷۲۱۰۱۹

۰۲۷۲۱۰۰۱

تحلیلی محرمانه

موضوع: سپاهي تروج محمود بهرامي
 برابر خبر واصله:

شماره: ۲۴۱/۵۰۳/۶/۸
 تاریخ: ۲۵۲۷/۱/۱
 پست:
 گیرندگان:
 طبقه بندی:
 آگهی خبر:
 شماره:
 تاریخ:
 پست:
 گیرندگان:
 موضوع:
 برابر خبر واصله:

سپاهي یاد شده فوق مأمور خدمت در قریه هارم فسا همچون اینکه اهالی قریه را در امور -
 کشاورزی و صران راهنمایی نماید . در دیستان هارم کلاسهای کارخانه تشکیل و انگار حیوانات
 اهالی ده را بر طبق مصالح ملی و مطکتن شراب و تبلیغات سوء بر طبق مطکت مقامات عالییه
 میباشد . پ

ارزیابی خبر: قابل تحقیق و بررسی است. سرتیپ اسکندر نامبر آگاه است

شماره:
 تاریخ:
 طبقه بندی:
 آگهی خبر:

۲۴۳

خبرنامه

طبقه بندی حفاظتی

درجه فوریت

برهان خیر

- نسخه شماره: از نسخه
- ۱-۹: ریاست سازمان اطلاعات و امنیت کشور
- ۲- از: دفتر باثباتی ستاد
- ۳- شماره: ۴۱-۴۱
- ۴- تاریخ: ۲۳/۳/۱۳۵۳
- ۵- پیوست:
- ۶- تاریخ وقوع
- ۷- ملاحظات حفاظتی:
- ۸- گیرندگان:

موضوع: ابراهیم یعقوبی فرزند احمد - صنف ایروند: ۲-۱۰۸-۱۰۸-۴۱-۷

طبق اطلاعیه وارصه در روز ۲۹ ر ۱۳۵۳ از طرف عمده ای که از اهالی روستای محمودآباد ساوه بمناسبت چهلمین روز حادثه اخیر قسم ختمی در همان روستا منعقد و شعارهایی برخلاف مصالح کشور و بدگویی از شخص ارول مملکت مینموده اند گفته میشود اغلب اهالی قریه منبجور نوارهای مضربه و تخریب آمیز با خود داشته و دارند لذا احتمال دارد شخص نامبرده هم اعلامیه رسالی در نام پیروسی را و احیاناً اعلامیه های دیگری را از قریه مذکور جهت پخش و توزیع بساوه آورده بوده ضمناً یک تکثیر هم پیوست ارسال میگردد

اطراف دادلی

دائمی: ابراهیم یعقوبی فرزند احمد
 ایروند: ۲-۱۰۸-۱۰۸-۴۱-۷

از دبای عمده: با احتمال قوی صحت دارد
 مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی
www.psri.ir

دفتر ویژه اشاعات

پیشگاه مبارک انجمن حضرت امامین شاهنشاه آریا صبیح بزرگ ارتش ایران
گزارش

مشغولان پیشتر عرض میگرداند گزارش ژانسه آرسری کنیرشا هشتاد و نه بیست و یکم اشعار تعدادی طلاب
طریق دینس به سرود شده و ارد و در گروههای ۲ الی ۳ نفری تقسیم و به روستاهای استان
قارص اعزام و یکس از آنها اشعار نموده در آینه و تابلوهای ...
مانند ...
از ...

اوامر و تکالیف ...

* همه سازمانها باید در همه نقاط مواظب باشند *

اوامر و تکالیف ...
نصیری اظهار داشت :

* اطاعت ...
...
ارشد ...

* اطاعت ...

...
...

* اطاعت ...

...
...

جان نثار حسین فردوست

مشکل تهیه گزارش : سرهنگه بهاد (مستاد) تبریزی ملکه محمدی

۰۲۱۳۹۰۰۲

فرد سریت

طبله پستی حفاظتی

شماره: **خیلی محترم ماهانه**

۱- فرمانداری نظامی مشهد و حومه - ۸ - ملاحظات حفاظتی

۲- از: **شهرداری استان خراسان (اطلاعات)**

۳- شماره: **۵۴۳-۳۵۳/۱**

۴- تاریخ: **۵/۸/۸۲**

۵- پیوست

موضوع: **خیبر**

صفحه ۱ پیوست

خیبرواصله حاکیست ساعت ۰۸۳۰ روز ۵۷/۸/۲۳ حدود ۲ هزار نفر از روستاهای ولسا بریلون سرخرمشهر وارد ولسن داشتند آنها یک ۶۶ با پلاکارد ها و دادن شماره های ملی و همچنین همراه با ساز و دهل دست به تظاهرات زدند و در خیابان های شهر را شیطانی نمودند و ده ای از مردم سرخرمشهر نیز آنان پیوسته اند و تا ساعت ۱۰۳۰ پناهگاه داده اند ..

معاون اطلاعاتی شهرداری خراسان سرمد شریفی

رئیس دایره ارتباطات و کارهای عمومی

مشکل روز خیبر سران جهان زمین

انداخته شده است و تمام اطلاعات

۱۳۸۲/۸/۵

ارزانی خیبر

صحت دارد

خیلی محترم ماهانه

شماره پرونده: ۰۰۱۲۶۰۹۲
 تاریخ صدور: ۱۳۸۵/۱
 موضوع: **شاهدات مبنی بر...**
 ۱ - تاریخ وقوع: ۰۷/۹/۱۱
 ۲ - تاریخ رسیدن خبر به منبع: ۰۷/۹/۱۱
 ۳ - تاریخ رسیدن خبر بر مبنای عملیات
 ۴ - محل:
 ۵ - ملاحظات جغرافیایی:
 ۶ - گیرندگان خبر: ۲-۳۲۴ جهت ضبط در
 محصول منبع:
 طبق
 تاریخ

حد و ... نفر از مردم قرا استای و پنجگانه از توابع شهرستان تایباد سوار بر وسایط
 نقلیه موتوری خود و هدای به صورت راهپیمایی با در دست داشتن تظاهراتی از -
 شاهنشاهی و شهبانو و ولیمهد و روشن نمودن چراغ های اتومبیل خود در ساعت
 ۰۱۰۲۰ روز جاری به شهرستان تایباد وارد و به انجام تظاهرات طی و صیبتی -
 پرداختند .

نظریه یکشنبه - غیر صحت دارد .

نظریه ت - نظریه یکشنبه مورد تأیید است .

سری

انجام تظاهرات ملی و صیقلی در روز ۲۲/۹/۵۷ در شهر اراک

از ساعت ۱۰۰۰ روز ۲۲/۹/۵۷ (۲۵۳۷ شاهنشاهی) ، گروه کثیری از اهالی شاهد وست و وطن پرست شهر اراک - استان مرکزی و روستاهای اطراف آن که بالغ بر ۳۰۰۰ نفر بوده اند با دادن شعارهای ملی و صیقلی به راه پیمائی و تظاهرات ملی در خیابانهای شهر اراک پرداخته اند .

ضمناً در روز مذکور تعدادی از خبرنگاران خارجی از تظاهرات فوق عکس و فیلم و گزارشات جامعی تهیه نموده اند .

همزمان با این مخالفتها در گروههای کوچک بطور پراکنده با پرتاب سنگ بطرف تظاهرکنندگان ، به کوچهای فرعی متواری و پناه بردن و مامورین انتظامی مانع از برخورد آنها با تظاهرکنندگان شد مانده !

گروه مخالفین در کوچه مسجد حاج ابراهیم شهر اراک که محل تجمع قشرین مذمومی است به چند خانه حمله نموده و با ایجاد ترس و وحشت سعی در رخنش نمودن تظاهرات صیقلی فوق نموده اند .

مقارن ساعت ۱۳۰۰ ، تعداد تظاهرکنندگان و وطن پرست بالغ بر ۵۰۰۰ نفر شده و در همین موقع خود روهائیکه از روستاهای اطراف اراک به مای از روستائیان را برای شرکت در تظاهرات صیقلی شهر میآوردند در روستای سنجان مورد حمله گروهی از مخالفین قرار گرفته و شیشه های اتومبیلهای حامل روستائیان مذکور از طرف مخالفین شکسته شده است .

بد نبال حمله گروه مخالفان به روستائیان در رقریه سنجان مامورین انتظامی بمحل وارد تاز هرگونه برخورد و درگیری و گروه مذکور مقاومت ناپیدا .

این تظاهرات صیقلی تا ساعت ۱۵۰۰ روز ۲۲/۹/۵۷ ، همچنان با هیجان هر چه بیشتر ادامه داشته است .

ارزیابی خبر :

خبر صحت دارد .

اقدامات انجام شده :

مراتب به نخست وزیر اعلام گردیده است .

سری

۲۹۰۴

سری

انجام تظاهرات ملی و صیبه‌ی در تربیت جام - استان خراسان

روز ۵۷/۹/۲۳ (۲۵۳۷ شاهنشاهی) ، مدعی حدود ۵۰۰۰ نفر از اهالی و روستاهای
تربیت جام - استان خراسان در شهر مذکور به تظاهرات ملی و صیبه‌ی پرداخته اند .
در تظاهرات فوق که اکثر شرکت کنندگان سنی بود ، حدود ۵۰ هزاره متعلق به طرفداران
روح‌الهی خمینی از طرف تظاهرکنندگان آسیب دیده است .
با مداخله مأمورین انتظامی تظاهرات متفرق گردیده اند .
متعاقب تظاهرات فوق بین گروه‌های موافق و مخالف در تربیت جام درگیریهایی ایجاد شده که
ضمن آن فرزندان بکنفرارزد رجه در آن ژاندارمری محل برانرا صابت گلوله کشته شده و سه نفر
از موافقین مجروح گردیده که جهت مداوا به بیمارستان اعزام گردیده‌اند .
بدنبال تظاهرات فوق حاج قاضی حاجی الا احمدی رهبر اهلهل تسنن شهر تربیت جام ضمن
مراجعه بهادگان نظامی شهر مذکور ، تقاضای مجازات ضاربین را داشته و گفته :
چنانچه اقدام نشود اهلهل تسنن اقدامات حادی انجام میدهند .

ایزبایی خبر :

خبر صحت دارد .

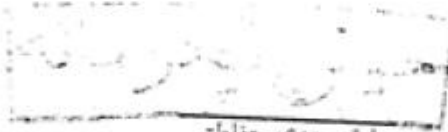
اقدامات انجام شده :

مراتب به نخست وزیر اعلام گردیده است .

سری

۳۹۴۳

گزارش خیر
 ۱- شماره یک از چهار نسخه
 ۲- از ۲۱۲
 ۳- شماره گزارش ۱۲۲۳۷/۲۵۹
 ۴- تاریخ گزارش ۵۷/۱۳
 ۵- پیوست
 ۶- گیرندگان خیر ۴۴۵ جهت ضبط در پرونده ملاحظان حفاظتی
 وصول منبع - هـ
 ۷- منبع ۱۰۹۲۵
 ۸- منشأ
 ۹- تاریخ وقوع ۵۷/۹/۱۳
 ۱۰- تاریخ رسیدن خیر به منبع
 ۱۱- تاریخ رسیدن خیر برهبر طلیان
 محل

موضوع دادن شعارها و ضد ملی در قریه ناسن
 در ساعت ۱۱:۲۰ مورخ ۵۷/۹/۱۳ عمده زیاد در رعیت
 مخمر تبر و ارکا و چند نفر دیگر از رو جانین جلق دعوت
 محمد ناسن فرزند حاج رضا نعلی، میرزا محمد رضا فرزند
 سیح علی الیر، حاج علی اصغر ناسن فرزند رضا نعلی از تبر و ار
 به قریه ناسن وارد و در باره افراد که دشمن دین و مملکت
 و کزادان میباشند سخنرانی و شعارها و ضد ملی داده و
 نزدیک بوده که بین روستایان بر خیزد بوقوع میسوند
 سپس ناچاراً در منزل حاج علی اصغر صرف کرده اند
 نظایر سینه، نظایر ندارد
 نظایر، با توجه بدترس سینه مفاد گزارش فرصت دارد
 نظایر چار سینه، نظایر یک سینه تا سینه دیگر در دست

طبقه بندی حفاظتی
گزارش خبر

درجه فوریت
۰۰۱۸۱۰۲۲

صفحه یکم از ۱ صفحه
شماره ۱ از ۱ شماره

۱ - ۳۱۴
۲ - از ۱۳۶۱۷
۳ - شماره گزارش ۱۳۶۱۷/۱۵
۴ - تاریخ گزارش ۵۷/۹/۱۵
۵ - پیوست
۶ - گیرندگان خبر

۷ - منبع خبرداران افرات وابسته به آیدگان همدان
۸ - منشا
۹ - تاریخ وقوع
۱۰ - تاریخ رسیدن خبر به منبع
۱۱ - تاریخ رسیدن خبر به مراجعات محل ۵۷/۹/۱۲
۱۲ - ملاقات حفاظتی

موضوع: تظاهرات در همدان

ساعت ۱۰:۰۰ (مورخ ۵/۹/۵۷) در ایازاهالی عجب شهر روستای شیطان از توابع عجب شهر مسجد عجب شهر خاندان سر یافته شخصی بنام عبدالله باقر نژاد خانجانی فرزند شهیدی آقا طلبه در مدرسه علمیه تهرینت میکروتن رفته و ضمن تجلیل از ذهنی و آیت اله شریعتدار اظهار داشت: ای مرد دوستیکه به مجتهدی تقلید کرد باید غرور ستوری داد باید اطاعت کنی و غیر اینصورت کافر هستی، مگر امام حسین فرزند انس را در راه دین شهید نکرد، ای مردم ما مهین - شهرتانی شهید یک پسر ۲ ساله را دستگیر رفتی، ربانی بود کتک کاری فرار گرفته سپس باتون بوی فرود آمد و این پسر ۲ ساله هرچه در شکم داشته بیرون ریخته فوت نموده است. ای مردم بارگاه امام رضا را کتوله بازان کرده اندست ما باید دست بدست هم بدیم و از کتوله و مردن ترسیم و حرفهایمان را بگوئیم یا میهریم یا میمانیم تا حق مان را بدست بیاوریم. مسلمان از کتوله نمیترسد. سپس شخصی بنام شیخ محمودی که آن هم طلبه بود و مدتی است از تهرینت عجب شهر آمده به منبر رفت و ضمن تائید اظهارات عبدالله باقر نژاد خانجانی مردم را تحریک به بلوا نمود در نتیجه ساعت ۲۲:۰۰ مردم از مسجد بیرون ریخته و با تعلیم شعارهای تند ملی شیخ محمودی مبارزت به دادن شعار نمودند و پس از راهپیمایی در خیابان اصلی شهر مشرف گردیدند و شعار "در مسجد و بنفرازنوسه خوانهای عجب شهر بنا نهاد حسین حریری و جعفر توکل حسود باشند" و

نظریه یکشنبه: به صحت خبر میتوان اطمینان داشت افعال و رفتار نامردگان تحت کنترل بود و وصول هرگونه خبری در مورد آنان بموقع بحرس خواهد رسید. عجب
نظریه چهارشنبه: نظریه یکشنبه مورد تأیید است لغوی
نظریه جمعه: نظریات بالا تأیید میگردند. م. ه.

طبقه بندی حفاظتی

۲۶-۲۷

فرزند هی کلهر زاندار در قم

مفصله

۲۱/۱۰۵۸
۳۷/۵۳

برابر اطلاع بعد از ظهر روز ۳۰، ۳۷، ۴، ۳۰ ذ ۳۷/۵۳ تعداد چند نفر
 جوان بابک منی بزرگ تر بر سر درج غریب دراز تظ حوت و در آن
 سفار عفو و امانت به ۹۹ قره بر سر دراز کر نمه اند . چون ا قتل دار
 که منی بزرگ و از ادن کر مجدد آیه و با سخن گفت و با قره ات رفته را جمع
 و عمل عذرت خدا انکار نهند لذا خواسته است دکتر فرانسیه نارسین با یکجا
 مربوط از قره درج در سر دراز، مراد است نمه در صورت مت هد منی بزرگ در
 (در صورت ایجا تظ حوت) نسبت به بزرگ تر شدن آن اتمه) و تیمه را این
 ساری اعلام نمایند

درین ساری اطلاع و لغت معنی

گوشه : ~~اصول~~ ساری

گوشه : راه اصول رضی

ت : ۱۳۲۵ روز ۳۷، ۵۳

۳۱۳۸۲۳

۱۰۴۸۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰

وزارت کشور
 شهرداری کشور شاهنشاهی
 شهرداری قویان
 پست و ترابری

از: شهرداری قویان

به: ریاست محترم اداره اطلاعات شهرداری کشور شاهنشاهی
موضوع: تقاضای

محترماً مطابق با آگهی مسابقه تعداد زیادی از اعیان و مشایخ روستاها و
 محله‌ها در شهرستان قویان حضوراً و غیره در کمیته‌های تعاون روستایی که از شهرداری
 خواسته اند تا در مقابل تقاضای فرهنگیان کسر العمل نشان دهند ضمن
 تقدیر و سپاسگزاری از ناهمدوشی و وطن پرستی آنان آمیزش داده شد متأسفانه
 بدون انجام اقدامی تشایده اینک بکلیه روزگزار در ریاست شرکت تعاون و
 روستایی قره شینکانو جهت استحضار به هیئت تقدیم میگردد - فرهنگ ابراهیمی

گرفته

۱- تایید ریاست محترم شهرداری استان خراسان جهت استحضار

۲- تایید اداره شهرستان قویان جهت اطلاع

زیرا در این زمینه
 اقدامی
 نشده

۵۶۲ - ۵۵۱۲

۵۶۲ - ۵۵۱۲

۹۸۸۲
۵۶۲ / ۵۵۱۲

۰۲۴۸۶۰۹۰

وزارت کشور

شهربانی کشور شاهنشاهی
شهربانی استان مازندران

۱۳۰۸

شماره پرونده	از دایره اطلاعات و اماکن عمومی
تاریخ	به ریاست دایره سرکل نظری
ریسوت	در باره - مرافعت

برابر اطلاع واصله تعدادی از اهالی قریه ولوجا قصد دارند
روز ۲۵۲۷/۶/۴ جهت شرکت در نماز آری مسجد جامع ماری
بمانند در بین اهالی این قریه شایع شده روز ۲۵۲۷/۶/۴
در مسجد جامع تا احرارن خواهد شد. بنظر می رسد
است دستور فرمائید به منظور جلوگیری از هرگونه تظاهرات و
اختلال نظم مرافعتهای لازم معمول دارند.

رئیس دایره اطلاعات و اماکن عمومی - سروان قلامرغاطوی

فایل: ۱۳۰۸

۰۰۸۰۰۱۰۰۲۷/۳ چاپ شال

